

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İNŞAAT SEKTÖRÜNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ
UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

İsmail ÖZEN

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Naim DENİZ**

İSTANBUL - 2016

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İNŞAAT SEKTÖRÜNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ
UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

İsmail ÖZEN

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Naim DENİZ

İSTANBUL - 2016

TEZ ONAY FORMU

İş Sağlığı ve Güvenliği Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: **Yrd. Doç. Dr. Rüştü UÇAN**
Üsküdar Üniversitesi

Danışman : **Yrd. Doç. Dr. Naim DENİZ**
Üsküdar Üniversitesi

Üye: **Yrd. Doç. Dr. Mustafa YAĞIMLI**
Okan Üniversitesi

Üye: Unvanı Adı SOYADI
.....Üniversitesi

Üye: Unvanı Adı SOYADI
.....Üniversitesi

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih vesayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Haydar SUR

Enstitü Müdürü V.

ÖZET

Yapı üretim sektörü, tehlikeli İş kolları arasında yer almaktadır. İstatistiklere göre, ölümle sonuçlanan kaza değerleri Türkiye’de gelişmiş ülkelerin değerlerinden daha fazladır. Ülkemizde binlerce kişi sigortasız, Sosyal Sigortalar Kurumu’na haber verilmeden çalıştırılmakta ve birçok iş kazasına maruz kalmaktadır. Türkiye’de yürürlükte bulunan yasalar, iş sağlığı ve güvenliği konusunda önemli hükümler içermektedir. Bu çalışmada, yapı üretim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının uygulanma düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, amaca yönelik olarak toplu konut örneğinde gözlem ve anket çalışması yapılmıştır. Öncelikle, iş sağlığı ve güvenliği kapsamındaki bilgiler literatür araştırması olarak sunulmuştur.

Tezin birinci bölümünü temel kavramları oluşturmaktadır. İkinci bölümümüz yapı işlerinde iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı üzerine uluslar arası verileri dikkate almıştır. Üçüncü bölümde ise yapı üretiminde çalışanların sağlığı ve çalışanların güvenliği faaliyetlerinin Türkiye’deki toplu konut şantiyelerinde uygulanma düzeyi araştırılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise büyük bir inşaat projesinde çalışanlar üzerinde mülakat yöntemi kullanılarak bulgular ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapı Sektörü, İnşaat, İnşaat sektörü, İş Sağlığı ve Güvenliği, Yönetmelik, Mevzuat

ABSTRACT

Construction production sector, area among the dangerous business lines. According to statistics, fatalities value is greater than the value of the developed countries in Turkey. Thousands of uninsured people in our country, is operated with out notice to the Social Insurance Institution and many are exposed to work-related accidents. The laws in force in Turkey, contains important provisions on occupational health and safety. In this study, the structure of the manufacturing sector in the implementation level of occupational health and safety legislation has been determined. In the study, for example, for the purpose of housing as observation and survey it was done. First, information is presented as literature under the occupational health and safety.

The thesis constitutes the first part of the basic concepts. Second, our department took into account data on the international occupational health and safety legislation in the structure of production. In the third part of the health of its employees working in the production structure and level of security applied in housing construction activities in Turkey it was investigated. The fourth and last part of the interview method on using the findings from work on the big structure project of has tried to put forward.

Keywords: Construction Industry, Building, Construction industry, Occupational Health and Safety Regulations, Legislation

ÖNSÖZ

“İnşaat Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları Üzerine Bir Alan Araştırması” adlı bu araştırma Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır.

Tez konusunun belirlenmesinde, planlanmasında ve çalışmanın yürütülmesinde her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Naim DENİZ’e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince yardımlarını ve zamanını esirgemeyen, tez içinde kullanılacak verilerin sağlanmasında yol gösterici olan Sayın Cenk Selçuk’a teşekkürlerimi sunarım.

Bana her zaman yardımcı olan, her türlü maddi manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2016

İsmail ÖZEN

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışım olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İsmail ÖZEN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....	İ
ÖZET	İİ
ABSTRACT.....	İİİ
ÖNSÖZ	İV
BEYAN	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar DİZİNİ.....	İX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	Xİİ
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Çalışan, İşveren, İşveren Vekili, İşyeri, Sigortalı.....	3
2.2. Kaza Kavramı ve İş Kazası.....	3
2.2.1. Teknik açıdan iş kazası kavramı	4
2.2.2. Hukuksal açıdan iş kazası kavramı.....	5
2.2.2.1. 6331 Sayılı kanundaki tanımın geniş yorumu.....	9
2.3. Meslek Hastalığı Kavramı.....	11
2.4. Geçici İş Göremezlik, Sürekli İş Göremezlik, Melüllük Kavramları	13
2.5. Çalışan İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı	13
3. YAPI ÜRETİMİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MEVZUATI	15
3.1. Uluslararası İSG Yönetim Sistemleri Ve Uygulama Kriterleri.....	15
3.1.1. OHSAS 18001 iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi	16
3.1.1.1. İSG yönetim sisteminin amacı, yararları ve spesifikasyonu.....	17
3.1.2. OSHA (occupational safety and health administartion)	18
3.1.3. Uluslararası çalışma örgütü (ILO).....	19
3.1.4. Avrupa birliği genelinde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği.....	20
3.2. Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı	21
3.2.1. Yasalar	21
3.2.2. Yönetmelikler	22
3.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Kavramsal Yapısı	24
3.3.1. Genel olarak iş sağlığı ve güvenliği	24

3.3.1.1. Dar anlamda iş sağlığı ve güvenliği.....	27
3.3.1.2. Geniş anlamda iş sağlığı ve güvenliği.....	27
3.4. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Amaçları.....	28
3.4.1. Çalışanların korunması.....	28
3.4.2. Üretim güvenliğinin sağlanması.....	29
3.4.3. İşletme güvenliğinin sağlanması.....	29
3.5. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi	29
3.5.1. Günümüzde küreselleşme süreciyle beraber artan genel önemi...29	
3.5.2. İşgören kesimi açısından önemi.....	31
3.5.3. İşveren kesimi açısından önemi	33
3.5.4. Ülke ve ekonomi açısından önemi.....	35
3.5.4.1. Yapı işlerinde sağlık ve güvenlik yönetmeliği	40
3.5.4.2. İş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanların görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik.....	40
3.6. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Bazı TSE Standartları	41
3.7. İş Sağlığı ve Güvenliğinde Örgütsel Eğitim.....	44
4. YAPI İŞLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ	466
4.1. Devlet Denetimleri (Kurumlar, Görev ve Yetkiler)	47
4.1.1. İş teftiş tüzüğü'ndeki hükümler	47
4.1.2. Teftiş türleri.....	51
4.1.2.1. İşin yürütümü yönünden teftiş türleri	51
4.1.2.2. İş sağlığı ve güvenliği yönünden teftiş türleri	52
4.1.2.3. Re'sen teftiş	52
4.1.2.4. SSK'nın teftiş, kontrol ve denetleme yetkisi.....	53
4.2. Yapı Üretiminde Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği	53
4.2.1. Yapı üretimi örgütlenmesinde iş sağlığı ve güvenliği bağlamında görev ve sorumluluk dağılımı	53
4.3. Türkiye'de Yapı Üretim Sektöründe Meydana Gelen İş Kazaları ve İşçi Sağlığı-İş Güvenliği Sorunu.....	55
4.3.1. Yapı üretim sektöründe meydana gelen kaza tipleri ve alt grupları	56
4.3.1.1. İnsan düşmesi tipindeki kazalar	57

4.3.1.2. Malzeme düşmesi tipindeki kazalar	58
4.3.1.3. Malzeme sıçraması tipindeki kazalar	58
4.3.1.4. Kazı kenarının göçmesi tipindeki kazalar	59
4.3.1.5. Yapı kısmının çökmesi tipindeki kazalar	59
4.3.1.6. Elektrik çarpması tipindeki kazalar	59
4.3.1.7. Patlayıcı madde kullanımındaki kazalar	60
4.3.1.8. Yapı malzemelerindeki kazalar.....	60
4.3.1.9. Tezgâhlara veya makine elemanlarına uzuv kaptırma tipindeki kazalar	60
4.3.1.10. Şantiye içi trafik kazaları.....	61
4.4. Türkiye'deki Yapı Üretim Sektörünün Kaza Sıklığı Açısından Değerlendirilmesi	61
4.5. İş Kazalarının Temel Nedenleri.....	62
4.6. Kaza Tiplerine Göre Alınacak Temel Önlemleri	64
4.6.1. İnsan düşmesine yönelik önlemler.....	64
4.6.2. Elektrik çarpmasına yönelik önlemler.....	64
4.6.3. Yapı makinelerinde ortaya çıkabilecek kazalara yönelik önlemler.....	64
4.6.4. Şantiye içi trafik kazalarına yönelik önlemler	65
4.6.5. Malzeme düşmesine yönelik önlemler.....	65
4.6.6. Kazı kenarının çökmesini önlemeye yönelik önlemler	65
5. GEREÇ VE YÖNTEM.....	66
5.1. Araştırmanın Amacı	66
5.2. Araştırmanın Yöntemi	66
5.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	66
6. BULGULAR	67
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
8. KAYNAKLAR.....	74
FORMLAR.....	80
FORM 1: ARAŞTIRMANIN UYGULANDIĞI FİRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	80
FORM 2: İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ UYGULAMALARINA YÖNELİK YAPILAN MÜLAKAT SORULARI.....	81
ÖZGEÇMİŞ	87

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: İş Kazası Ve Meslek Hastalığı Sigortasından Gelir Alanların Sayısı	38
Tablo 2: 1995-2004 Yılları Arası Türkiye Geneli Ve Yapı Üretim Sektöründe Sigortalı Olarak Çalışanların Sayısı.	56
Tablo 3: Şantiyelerde Meydana Gelen İş Kaza Tiplerinin Sayısal Değerleri.	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: İş Kazası Ve Meslek Hastalığı Sonucu Ölüm Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı	311
Şekil 2: Ülkemizde İş Kazaları Ve Meslek Hastalıklarının Sonucunda Oluşan Yıllara Göre İş Gün Kayıpları	37

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
ISO	: International Organization for Standardization
OSHA	: Occupational Safety and Health Administration
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü'nün

1. GİRİŞ

Endüstri Devrimi ile birlikte fabrika düzenine geçilmesi sonucunda insan gücüne daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Endüstri bölgelerine göç edenlerin kötü beslenme ve barınma olanakları, düşük ücretlerle sağlığa uygun olmayan ortamlarda çalışmaları, onları birtakım mesleki tehlikelerle yüz yüze bırakmıştır. Emek yoğun işgücünün yerini makine kullanımına bırakmasıyla, çalışanların iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Başlangıçta fazla önemsenmeyen sorunlar daha ciddi boyutlara varınca birtakım kurallar ve kanunlar yürürlüğe konarak, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik çalışmalar başlamıştır. Çalışanın sağlıklı bir ortamda işini yapabilmesinin sosyal güvenliğin önemli bir parçası olduğu düşüncesiyle, iş sağlığı ve güvenliği zaman içinde uzmanlık gerektiren bir alan haline gelmiştir. İşçi sağlığı ve güvenliği kavramına verilen önem ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu konuya verilen önem ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle, toplumların ve toplumu oluşturan bireylerin, kültür ve bilinç seviyeleriyle bağlantılıdır.

İşçi sağlığı ve güvenliğini sağlamak hem insani bir zorunluluk, hem de yasal bir yükümlülüktür. İşçi sağlığı ve güvenliğini sağlayarak iş kazalarını önlemek, ortaya çıkan maddi kayıpların karşılanmasına göre daha kolaydır. Olayın en önemli boyutu da insani boyuttur. Kaybedilen zaman ve para geri kazanılabilir ancak kaybedilen iş gücü asla geri getirilemez. İşçi sağlığı ve güvenliği çalışmaları ile çalışanların hayat güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar, iş kazaları sonucu oluşan kayıpların, İşçi sağlığı ve güvenliğini sağlamaya yönelik güvenlik önlemleri için yapılacak harcamalardan çok daha fazla olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. İşçi sağlığı ve güvenliği uygulamaları gelişmiş ülkelerde ciddi olarak ele alınmaktadır. Bu konuda organizasyonu sağlayan ve firmaların uygulamalarını denetleyen kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar devlet tarafından da denetlenerek faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bu konuyla ilgili olarak; Almanya'da İş Güvenliği Sistemi, İnşaat İş Kazaları, Alınan Önlemler ve Türkiye İle Karşılaştırılması, Türk ve İngiliz İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Sistemlerinin Karşılaştırılması, Şantiyelerin İş Güvenliği Performans Analizi, İnşaat Sektöründe İş Kazalarının ve İş Güvenliği Sorununun İncelenmesi, Türkiye'de İş Güvenliği, Türkiye'de İnşaat İş Kazalarının Etkisi konularında yapılmış

çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. İşçi sağlığı ve güvenliği konusu inşaat mühendislerince üzerine düşülmüş ve daha genel olarak incelenmiştir. Mimarlık alanında bu konuya gereken önem verilmemektedir. Yapı üretimi örgütlenmesinde proje müdürü olarak da görev alabilecek mimarların da bu konuya önem verip bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda iş sağlığı ve güvenliği konusu bütünde ele alınmıştır. Bu çalışmada, bu konunun bir bölümü çözümlenerek daha sonra genele yansıtılması düşünülmektedir. Çalışmanın tüme varımdan daha genele yol göstereceği olacağı umulmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde, tez kapsamında işlenen konu ile ilgili temel kavramlar açıklanmaktadır.

2.1 Çalışan, İşveren, İşveren Vekili, İşyeri, Sigortalı

İşçi, işveren, işveren vekili ve işyeri kavramları, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 2. maddesinde açıklanmaktadır. Buna göre, Madde 2'de Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan veya olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime işyeri denilmektedir. İşverenin işyerinde ürettiği mal veya hizmet ile nitelik yönünden bağlılığı bulunan ve aynı yönetim altında örgütlenen yerler ile dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden ve mesleki eğitim ve avlu gibi diğer eklentiler ve araçlarda işyerinden sayıldığı belirtilmektedir. İşveren adına hareket eden ve işin, işyerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere işveren vekili denilmektedir (ÇSGB, 2005).

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda sigortalı kavramı açıklanmaktadır. Kanunun 2. maddesinde “*bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştıranlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar*” hükmü bulunmaktadır. (SSK, 2005).

2.2 Kaza Kavramı ve İş Kazası

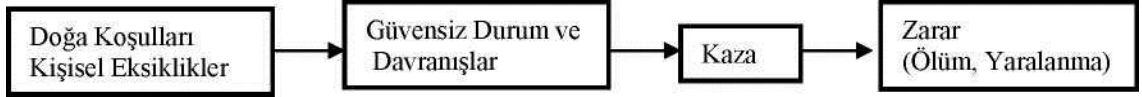
Kasıt unsuru olmadan, beklenmedik bir anda meydana gelen ve arzu edilmeyen bir biçimde sonuçlanan olaya “*kaza*” denilmektedir (Müngen, 2005). Bu genel tanım üzerinde yaygın bir görüş birliği bulunmasına rağmen “*iş kazası*” kavramı hakkında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Meydana gelen olayların iş kazası olup olmadığı konusunda yapılan incelemeler ve tartışmalar sonucu, bu kavram, teknik açıdan iş kazası kavramı ve hukuksal açıdan iş kazası kavramı olarak iki ayrı yaklaşımla ele alınmıştır (Müngen, 2005).

2.2.1 Teknik açıdan iş kazası kavramı

Teknik açıdan iş kazası, kişilere zarar veren olayların yanı sıra işyerindeki makinelere, tesisat ve tertibata zarar veren olayları, hatta işyerinde canlı veya cansız, hiçbir şeye zarar vermeyen fakat işin tamamlanmasına engel olan veya aksatan olaylar da iş kazası olarak nitelendirilmektedir (Müngen, 2005).

Cansızlara zarar veren veya bir faaliyetin durmasına veya kesintiye uğramasına neden olan olaylar ise arıza kapsamına girmektedir (Müngen, 2005). Kazanın oluşumuna göre, tüm kazalarda beş temel faktörden oluşan bir zincir bulunmaktadır (Müngen, 2005).

Kaza zinciri faktörü aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

“Doğa koşulları” diye adlandırılan birinci faktör önlenemeyen bir faktördür. İnsan-malzeme düşmelerinin ve zemin kaymalarının doğadaki yer çekimi nedeniyle oluştuğu, elektrik enerjisinin öldürücü etkisinin bulunduğu, küçük bir kıvılcımın patlamaya veya yangına neden olabileceği ve buna benzer örnekler, doğanın yapısında var olan ve önlenmesi mümkün olmayan bazı özelliklerdir. Bu nedenle kaza zincirinin ilk halkasını oluşturmaktadırlar. İnsanoğlunun hatasız ve eksiksiz olmamasından dolayı, kaza zincirinin ikinci halkasını da “kişisel eksiklikler” yer almaktadır. Bu faktörle insan yapısındaki yetersizlikler belirtilmektedir. Fiziksel ve ruhsal açıdan insanın sahip olduğu yetenekler kısıtlı olmakla beraber kazalardan korunmak için yeterli değildir. Ayrıca bazı kişisel özürler nedeniyle de kaza riski artmaktadır. Kaza zincirinde yer alan en önemli faktör “güvensiz durum ve davranışlar”dır. Bu faktörün ortadan kaldırılmasıyla, ondan önceki faktörlerin kazaya sebebiyet verme ihtimali kalmamaktadır. “Güvensiz durum” kavramı genel olarak kazalara yol açan fiziksel eksiklikleri, hatalı ve tehlikeli durumları içermektedir. “Güvensiz davranış” kavramı ise, çalışma sırasında kazaya sebebiyet verebilecek dikkatsiz ve tedbirsiz davranışları, hatalı ve bilgisizce yapılan hareketleri içermektedir (Müngen, 2005).

2.2.2 Hukuksal açıdan iş kazası kavramı

İş K., iş kazasının tanımını yapmış değildir. Sadece işveren açısından, işçinin karşılaşacağı mesleki risklere karşı gerekli sağlık ve güvenlik tedbirlerini alma yükümlülüğünü düzenlemiştir.

İş kazasını diğer kaza hallerinden ayıran önemli bir özellik, kazanın işverenin otoritesi altında iken meydana gelmiş olmasıdır. BK. 332. madde ve İş K. 77. madde hükümlerine aykırı olarak işverenin kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getirmemesinden doğmaktadır. İşçinin beden ve ruh bütünlüğünün ihlal edilmesi gerekir. Vücudun herhangi bir yerinde veya uzvunda meydana gelen kırık, çıkık, kopma veya ezilmeler, estetik ve güzelliğin kaybı, görme, işitme, koklama gibi duyuların kaybı veya azalması beden bütünlüğünün ihlalidir (Ekmekçi, 2009).

TBK. m. 417; İşveren hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek ve işyerinde dürüstlük ilkelerine uygun bir düzeni sağlamakla, özellikle işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

İşveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak; işçilerde iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür.

İşverenin yukarıdaki hükümler dahil, kanuna ve sözleşmeye aykırı davranışı nedeniyle işçinin ölümü, vücut bütünlüğünün zedelenmesi veya kişilik haklarının ihlaline bağlı zararların tazmini, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk hükümlerine tabidir.

Bireysel iş hukuku anlamında iş kazası ile Sosyal Sigortalar Kanunu anlamında iş kazası arasındaki fark, Sosyal Sigortalar Kanunu anlamında iş kazası sayılan her kazanın bireysel iş hukuku anlamında iş kazası sayılmamasına karşın bireysel iş hukuku anlamındaki her kazanın Sosyal Sigortalar Kanunu anlamında iş kazası sayılmasıdır. Dolayısıyla Sosyal Sigortalar Kanunu anlamında iş kazası, işverenin hukuki sorumluluğunu doğuran bireysel iş hukuku anlamındaki iş kazasından daha geniş bir kapsama sahiptir (Levent, 2001).

İş kazası olan olay diğer koşullarda gerçekleştiğinde doğrudan doğruya yasanın belli sigorta yardımlarının yapılmasını gerektirdiği halde işveren aleyhine açılan tazminat davasında ise, işverenin sorumluluğu için işyerinde ve işverenle ilişkili olması gereklidir. Bu nedenle iş kazasının Sosyal Sigortalar Kanunu açısından unsurları ile İş Hukuku açısından unsurları içerik ve kapsam açısından farklılıklar taşımaktadır (Uluslan, 1990).

Bireysel anlamda iş kazasının tanımlanması, sigortalının maluliyeti nedeniyle kazanç kaybından veya sigortalının ölümü halinde hak sahiplerinin desteklerini kaybetmelerinden doğan zararlarının hangi esaslara göre tazmin edileceği yönünden gereklidir (Ekmekçi, 2009).

İş hukukunda işçinin işverenin otoritesi altında bulunduğu sırada ya iş görürken ya da gördüğü iş dolayısıyla, dış sebeple ve aniden meydana gelen bir olay sonucu uğradığı bir kaza iş kazası olarak nitelendirilebilir (Eren, 1974). İş Hukuku anlamında iş kazası için dıştan ve aniden meydana gelen, istenmeyen bir olayın, uygun illiyet bağının ve maddi bir zararın varlığı gerekir.

İstenilmeyen olay iş kazası sayılır. Dıştan gelen etkenin sigortalı tarafından istenilmemiş, arzu edilmemiş ya da iradesi dışında gerçekleşmiş olması gerekir. Birleşik Krallık Hukukunda ve Alman Hukukunda da sigortalının iradi, yasalara aykırı ya da kasti fiilleri sonucu bir zarara uğraması iş kazası kavramı dışında bırakılmıştır.

Mağdurun kazayı ve dolayısıyla sonucunu istemesi kaza kavramının özüne aykırıdır. Böyle bir durumda işverenin sorumluluğunu gerektirir bir iş kazasından bahsedilemez (Uluslan, 1990).

İş kazası işçinin vücut bütünlüğüne, dışarıdan gelen harici bir etken sonucu olmalıdır. Kaza ve kazaya uğrayanın organik yapısına yabancı olan dış bir etken sonucu meydana gelen olaydır. Örneğin elektrik çarpması, bir patlama gibi... Olayın mutlaka işçinin bünyesinden fizyolojik olarak gelmeyen, dıştan gelen bir olay olması lazımdır. Ancak bu unsurun çok katı bir şekilde ele alınmaması gerekir (Şahlanan, 1990).

Kazadan sorumlu tutulmanın sorumluluğu için öncelikle koşul, kazanın dış etmenler ile meydana gelen bir olay olmasıdır. Bu unsurun belirlediği temel işlev, insanın kendisinde, içinde mevcut bir sebebin dışa yansımalarıyla vücut bütünlüğünün ihlalinin

dıştan gelen sebeplerin yarattığı ihlallerden ayrılmasını sağlamaktır (Eren, 1974). Buna karşılık işyerinde gelmiş olsa dahi, sigortalının kronik kalp yetmezliği veya beyin anevrizması sonucu ölümü dışarıdan gelen etkenle bir ölüm şekli olmadığı tartışmalıdır (Ekmekçi, 2009). Yargıtay gece bekçiliği yapan sigortalının işyerindeyken geçirdiği beyin kanaması sonucu felç olmasını olayın işyerinde meydana gelmiş olmasını göz önünde tutarak iş kazası saymıştır.¹ Aynı şekilde HGK kararı da işçinin işyerinde kalp krizi geçirerek ölmesini iş kazası olarak kabul etmiştir. Dıştan gelen bir etken olgusunu çok katı bir şekilde anlamamalı ilke olarak iş kazasından bahsedebilmek için zarar doğuran olayın fizyolojik bünye dışındaki bir sebepten kaynaklanması gerekir (Güngör, 1994).

Gelişen ve değişen teknoloji ve çalışma durumları sonucu işverenin almakla yükümlü olduğu sosyal güvenlik tedbirleri artmış ve dış etken olmaksızın bedeni ve ruhi özürlü de iş kazası kabul edilmiş ve işverene sadece iş ile olay arasında illiyet bağının bulunmadığını kanıtlayabilme olanağı tanınmıştır.²

İş kazasında ani bir olay veya çok kısa bir süre içerisinde olay meydana gelmelidir. Müdahalenin meydana gelmeden evvel bilinmesi, beklenmesi ve suretle önlenmesi mümkün olmamalıdır. Kavram olarak ani, kısa bir zaman dilimini ifade eder. Diğer bir ifadeyle, başlangıcı ve sonu sabit olan ve bir defalık oluş ani bir olaydır şeklinde tanımlanmıştır. İş kazası, aniden veya çok kısa bir zaman aralığı içinde (örneğin gazdan zehirlenerek yarım saat içinde ölmek gibi) meydana gelen bir nedenle ortaya çıkan bir olaydır. Ani ve şiddetli olmayan olaylardan sakınmak mümkün olduğundan bu olaylar iş kazası olarak kabul edilmezler.

Fakat ani olay kavramını da çok dar yorumlamamalıdır. Bundan amaç, “başlangıç ve sonu sabit olan tek ve bir defalık oluşturmaktır. Bu nedenle, bir zehirlenme olayında meydana geldiği gibi, olay ile zarar verici sonuç arasında bir ya da iki saatin geçmesi, iş kazasının anilik niteliğini değiştirmez. Çünkü olay tektir ve bir defada tamamlanmaktadır. Yargıtay bir kararında, sigortalının işyerinde tetanos mikrobu alması sonucu ölümü olayını iş kazası olarak nitelendirmiştir (Mesut, 2008).

¹ 21. HD., 21.11.2002, E. 9004, K. 10005, Sinerji.

² Yarg. HGK., 13.10.2004, E. 21-529, K. 527, Sinerji.

Müdahalenin ani oluşu genellikle kazanın nerede ve ne zaman meydana geldiğinin tespitini kolaylaştırır. Bu gibi durumlarda kazanın meydana geldiğinin ispatında da bir zorlukla karşılaşılmaz. Örneğin, otomobilin çarpması, dokuma tezgahında ki mekiğin fırlaması gibi... Ancak bazı hallerde, müdahalenin belirli bir süre devam etmesi sonucu kazanın meydana geldiği de görülmektedir. Örneğin, zehirli gaz teneffüsü sonucu boğulmalar, güneşin etkisiyle meydana gelen yaralanmalar gibi olaylar sonucunda da kazanın meydana geldiği kabul edilmektedir. Belirtilen bu gibi durumlarda genellikle, müdahalenin ani oluşu söz konusu olmasa da dıştan bir müdahalenin varlığı ve bu müdahalenin kesintisiz devam etmesi aranmaktadır (Ekmekçi, 2009).

İş kazası sonucu işçi maddi bir zarara uğramalıdır. İş hukuku anlamındaki iş kazasının oluşturduğu maddi zarara, iş kazası sonucu işçinin uğramış olduğu bedensel, ruhsal zararlar ile gelir kayıpları dışında, ileride doğacağı tahmin edilen çeşitli zarar (Olgaç, Tuncay, Bulut, 2011) kalemleri de dahil edilir. Bu nedenle işçi, işveren aleyhine uğramış olduğu kayıplar nedeniyle maddi manevi tazminat davası açma hakkına sahiptir (Memduh, 2004).³

İş kazası kavramının literatürde farklı etkileri ön plana çıkaran pek çok tanımı bulunmaktadır (Uluslan, 1990).

İş kazasının genel olarak tanımı konusunda doktrinde dört görüş bulunmaktadır (Atabek, 1978). Bir görüşe göre “*iş yapılırken veya işin yapılması dolayısıyla meydana gelen kaza iş kazasıdır*”. Bu görüş iş kazasını oldukça dar bir çerçeve içine sokmaktadır. “*işçinin, iş sözleşmesinin yerine getirilmesi amacıyla günlük yaşantısı içinde bulunduğu sırada meydana gelen kazaların tümü iş kazasıdır*” (Güzel ve Okur, 2010) şeklinde tanımlayan görüş ise, iş kazasının çerçevesini aşırı genişletmektedir. Diğer bir görüşe göre ise, “*işçinin, işverenin otoritesi altında bulunduğu süre içinde meydana gelen kazalar iş kazasıdır*”. İşverenin otoritesinin nerede başlayıp nerede bittiğinin tam olarak belirlenememesi bu görüşün zayıf noktasını oluşturmaktadır. “*otorite*” teriminden, işverenin emir ve talimatı bulunması da anlaşılabilir. Böyle olduğunda, işçinin işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderilmesi durumunda geçen boş zamanında, sözgelimi sinemaya gittiğinde veya lokantada yemek yerken ya da işverene ait malı kurtarmak amacıyla denize dalması sonucunda veya kadın sigortalının

³ Yarg.10. HD. 4.6.1974, E.3244, K.3890

çocuğuna süt verdiği sırada bir kazada ölmesi olaylarında, işverenin ne gibi otoritesinin veya emir ve talimatının bulunduğu sorusu akla gelecektir (Taşkent, 2001).

“İşin yarattığı rizikoların neden olduğu tüm kazalar iş kazasıdır.” Şeklinde iş kazasını tanımlayan görüşün ise, iş kazasını genel olarak en iyi tanımlayan görüş olduğu söylenebilir . Bu bakımdan “otorite” kıstasını çok mutlak anlamda anlamamak yerinde olacaktır. Kazaya uğranıldığı sırada görülmekte olan işin işverenin çıkarlarına (ya da işletme amaçlarına) hizmet ettiği hallerde sigortalının işverenin otoritesi altında bulunduğunu kabul etmek gerekir (Taşkent, 2001).

2.2.2.1 6331 Sayılı Kanundaki tanımın geniş yorumu

İş sağlığı ve güvenliği mevzuatı, genel bir bakış açısıyla bakıldığında kişisel ve toplumsal huzurun mutluluğun sağlanması amacına hizmet eden normlar bütünüdür .

30.06.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi ve bu kapsamda işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. Kanun işçi memur sözleşmeli personel ayrımı yapmaksızın tüm çalışanları kapsama almıştır.

İSGK’da ise, tanımlar kenar başlıklı 3. maddesi ile iş kazası kavramını tanımlama yoluna gitmiştir. Ne var ki, bu tanımda, 5510 sayılı Yasa’nın 506 sayılı Yasa hükmüne paralel olarak öngördüğü düzenleme ile buna dayanan içtihadın yeteri kadar dikkate alındığını ve getirilen tanımın mevcut pozitif düzenlememiz ve içtihadımız ile uyumlu olduğunu savunmak olanaklı olamayacaktır (Tuncay, 2011). Zira 6331 s’lı İSGK. m.3/g hükmüne göre iş kazası “işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenlen özre uğratan olayı” ifade eder. Öğretide de kabul edildiği üzere söz konusu tanımda belirtildiğinin aksine, sadece işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen kazalar değil, 5510 s. Yasa m. 13/I, c hükmünde kabul edildiği gibi, “Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda” gerçekleşen kazalar da iş kazası olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla, iş sağlığı ve güvenliği alanında son olarak yürürlüğe giren 6331 sayılı Yasa’nın getirdiği iş kazası tanımının, 5510 s. Yasaya göre daha dar olması nedeniyle isabetli olmadığı ve daha önemlisi aynı kavramı düzenleyen iki yasa

hükmü arasında çelişki ortaya çıktığı belirtilmelidir. İlginçtir ki Kanunun madde gerekçesinde, yapılan tanımın 5510 sayılı Kanundaki tanımı da kapsayacak daha üst genel bir tanım olduğu ifade edilmektedir. Oysa maddenin yürürlük metnindeki ifadeden, böyle bir sonuca varmak olanaklı görülmemektedir (Ocak, 2013).

1475 ve 4857 sayılı kanunlarda işverenin iş sağlığı ve güvenliğinden sorumluluğu ile bu sorumluluk kapsamında yükümlülükleri iç içe tek maddede düzenlenmiştir (1475 m. 73 ve 4857 m.77). Yeni Kanunda ise, işverenin genel yükümlülüğü başlıklı m. 4 de, önce işverenin iş sağlığı ve güvenliğini sağlamaya ilişkin sorumluluğu hakkında temel ilke ortaya konulmuş (f.1) ve ardından bu sorumluluğun içeriğini dolduran esaslı yükümlülükler yol verilmiştir. İSGK.'nın, İş K.dan en önemli farkı kamu çalışanlarının, işçi çalıştıran bağımsız çalışanların ve 50 ve daha az işçi çalışan işyerlerinin de kapsama alınmış olmasıdır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2010).

6331 sayılı Kanunun 2. maddesinde kapsam ve istisnalar gösterilmiştir. Gerçekten bu Kanun; kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dahil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır. Ancak fabrika, bakım merkezi, dikimevi ve benzeri işyerlerindeki hariç Türk Silahlı Kuvvetleri, genel kolluk kuvvetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının faaliyetleri, afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri, ev hizmetleri, çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar, hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan işyurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetlerinde ve bu kişiler hakkında 6331 sayılı Kanun hükümleri uygulanamayacaktır (Mahmut, 2013).

Kanunun 4. maddesi işverenin genel yükümlülüğünü düzenlemiştir. İşveren her türlü tedbiri almakla yükümlüdür. Bu maddenin (a), (b) bentlerine aykırılığın yaptırımını 26. madde de idari para cezası olarak düzenlenmiştir. İş K.dan farklı olarak işverenin iş sağlığı ve güvenliği organizasyonu kurma, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun sürekli iyileştirilmesi amacına yönelik çalışmalar yapma yükümlülüğü getirilmiştir.

Eskiden İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları hakkında Tüzük uyarınca bu kurullar Danışman Kurul niteliğinde olup, kararları bağlayıcı değildi. Yaptırım güçleri yoktu. Getirilen yeni düzenlemeyle işverenler iş sağlığı ve güvenliği kurullarının kararlarını uygulamakla yükümlü tutulmuşlar böylece bu konuda çok önemli işlevler üstlenebilecek bu kurullar etkin hale getirilmiştir (Günay, 2013).

Kanunun 5. maddesinde işverenin risklerden nasıl korunacağı ve mücadele edeceği hususu düzenlenmiştir.

Kanunun 8. maddesi gereği sağlık birimi oluşturma zorunluluğu kanun hükmü haline getirilmiştir. İş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personeli görevlendirme zorunluluğu 6. madde de düzenlenmiştir. İşyeri hekimleri ilk yardım ve acil tedavi dışında kalan tedavi hizmetlerini yerine getirmeyecek iş sağlığı ve güvenliği konusunda önleyici ve koruyucu hizmetlerde yoğunlaşacaklardır (Günay, 2013).

İş kazalarının kayıt ve bildiriimi m. 14 de düzenlenmiştir. Buna göre işveren iş kazalarının kaydını tutup gerekli incelemeleri yapacak ve raporları düzenleyecek ve kazadan sonraki 3 iş günü içinde durumu Kuruma bildirecektir. Burada sadece Kuruma bildirimden bahsetmekte Çalışma ve Bölge Müdürlüğüne bildirimden söz etmemektedir. Bu durumda müfettişler kazaları incelemeyeceğinden tüm sorumluluk iş güvenliği uzmanlarına yüklenmektedir (Günay, 2013).

2.3 Meslek Hastalığı Kavramı

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 11. Maddesinin B fıkrasında meslek hastalığı kavramı; sigortalının çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleri olarak tanımlanmaktadır. Bu kanuna göre tespit edilmiş olan hastalıklar listesi dışında herhangi bir hastalığın meslek hastalığı sayılıp sayılmaması üzerine çıkabilecek uyuşmazlıklar Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu'nca karara bağlanır" olarak belirtilmektedir (SSK, 2005).

Çalışma biçimlerinden kaynaklanan bir takım nedenlerle (duruş bozukluğu, psiko-sosyal nedenler) meslek hastalıkları ortaya çıkabilmektedir. Meslek hastalıkları, yol açan etmenlere göre sınıflandırılabilir (Fişek, 2005).

Bunlar,

- Kimyasal kaynaklı meslek hastalıkları
 - i. Ağır metaller
 - i. Çözücüler
 - ii. Gazlar
- Fiziksel kaynaklı meslek hastalıkları
 - i. Gürültü ve sarsıntı
 - ii. Yüksek ve alçak basınçta çalışma
 - iii. Soğuk ve sıcakta çalışma
 - iv. Tozlar
 - v. Radyasyon
- Biyolojik kaynaklı meslek hastalıkları
 - i. Bakteri kaynaklı olanlar
 - ii. Virüs kaynaklı olanlar
 - iii. Biyoteknoloji kaynaklı olanlar.
- Psikolojik kaynaklı olan meslek hastalıkları
- Ergonomiye özensizlikten kaynaklanan meslek hastalıklarıdır.

Kayıtları tutulan istatistiklerde meslek hastalıkları sonucu teşhis olunan hastalık grupları içersinde yapı üretim sektöründe oluşabilecek hastalık grubu yer almamaktadır. Ancak, iş kazası sonucu oluşan yaralar da yapı üretim sektöründen kaynaklananlar bulunmaktadır. Bunlarla ilgili olarak, iş kazası sonucu oluşan yara çeşitleri, kırıklar, çıkıklar, burkulma ve incinmeler- (kopma, yırtılma, burkulma, incinme, eklem içindeki kanamalar (lif kopması), rüptür, yırtık, tam olmayan kısmi çıkıklar, bağların ve birleşme yerlerinin yırtılması), ezik ve çürükler, göze veya doğal vücut boşluklarına yabancı cisim kaçması, sarsıntı ve iç yaralanmalar Patlama sonucu yaralanmalar, çürük, sarsıntı ve ezilmeler, göğüs ve karın içindeki organlarda (akciğer kalp, mide, karaciğer, dalak ve böbrek gibi) vurma ve çarpma neticesi meydana gelen arazlar, doku yıkımı, yırtık, doku içinde kan ve serum toplanması, delinmeler ve kopmalar, akut zehirlenmeler ve enfeksiyonlar, yaraların belirlenmiş diğer tipleri, tipi belirtilmemiş ya da sınıflanmamış yaralanmalar yer almaktadır (SSK, 2006).

2.4 Geçici İş Göremezlik, Sürekli İş Göremezlik, Melüllük Kavramları

İş kazasına uğrayan kişide, kaza sonucu ortaya çıkan bedensel ve ruhsal arızanın derecesinin ve dolayısıyla Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından ödenecek olan tazminatın belirlenmesinde önemli olan kavramlardır.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nda, iş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla geçici olarak iş görememe durumu "geçici iş göremezlik" kavramı olarak tanımlanmaktadır. Yasanın 19. maddesinde, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %10 azalmış bulunduğu durumlar "sürekli iş göremezlik" olarak ifade edilmektedir. İş göremezlik hallerinin meslekte kazanma gücünü ne oranda azaltacağı tüzükle belirlenmiştir. Çalışma gücünün en az 2/3'ünün yitirdiği tespit edilen veya Sosyal Sigortalar Kurumu sağlık tesisleri sağlık kurullarınca düzenlenecek raporlarda çalışabilir durumda olmadığı belirtilen, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybeden sigortalı "malül" sayılmaktadır (SSK, 2005).

2.5 Çalışan İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

Gelişen ve genişleyen teknoloji içinde çalışan, üretken insanların her gün karşılaştıkları konu iş kazalarıdır. Bunlardan korunmak ve kaçınmak, ancak "iş sağlığı ve güvenliği" tedbirlerinin, kurallarının bilinmesi ve uygulanması ile mümkündür.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımlamasına göre sağlık; yalnız hasta ya da sakat olmamak değil, bedensel ruhsal ve sosyal bakımdan tam bir iyilik halidir (Ilıcak, 1992).

Yine, Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), işçi sağlığını şöyle tanımlamaktadır: "İşçi sağlığı, çalışan tüm insanların fiziksel, ruhsal, moral ve sosyal yönden tam iyilik durumlarının sağlanmasını ve en yüksek düzeyde sürdürülmesini, iş koşulları ve kullanılan zararlı maddeler nedeniyle çalışanların sağlığına gelebilecek zararların önlenmesini, ayrıca işçinin fizyolojik ve psikolojik özelliklerine uygun yerlere yerleştirilmesini, işin insana ve insanın işe uymasını asıl amaç olarak ele alan tıp bilimidir." (Işıl, 1990).

İş kazalarını ve bunların neden oldukları kayıpları en aza indirmek amacıyla, bilimsel araştırmalara dayalı güvenlik önlemlerinin saptanması ve uygulanması

doğrultusundaki çalışmalar kısaca “iş güvenliği” terimi içinde toplanmaktadır (Müngen, 2005).

İş güvenliği; teknik bir bilim olup temel amacı; insanı korumaktır. Bunun yanı sıra işyerinde mevcut bina, makine, hammadde ve tesisatın korunması, zarar görmesinin önlenmesi de; iş güvenliğinin ilgi alanı içerisindedir. İş güvenliğinin temel ögesi insan olduğundan, her işyerinde ve her sanayi kolunda farklı farklı önlemler almak suretiyle uygulanmalıdır (Kaçmaz, 1989).

İş güvenliği disiplinler arası nitelikte bir konudur. Pratik bir yaklaşımla iş güvenliğini sağlamanın ana aşamaları şöyle sıralanabilir (Müngen, 2005).

- Kaza analizlerinin yapılması, güvensiz durum ve davranışların belirlenmesi
- Güvensiz durum ve davranışların analizi
- Gerekli önlemlerin saptanması ve planlanması
- Önlemlerin uygulanması
- Uygulamanın kontrolü ve başarının değerlendirilmesi

Bu aşamalarda gerçekleştirilmesi gereken çalışmaların birçok uzmanlık alanıyla ilgili olduğu görülmektedir. Konunun öncelikle;

- Teknik (mühendislik)
- Hukuksal
- Ekonomik
- İşletmecilik
- İstatistik
- Sosyolojik
- Psikolojik
- Ergonomik
- Tıbbiyönleri bulunmaktadır

3. Yapı Üretiminde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı

3.1 Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Uygulama Kriterleri

İş güvenliği hareketlerine ilk olarak İngiltere’de rastlanmaktadır. 18. yüzyılda endüstri devrimiyle beraber işyerlerinin evlerden atölyelere ve fabrikalara taşınması ve bununla beraber başlayan yoğun makineleşme sonucu, iş kazalarında gözle görülür artış olmuş ve çalışanların şikâyetleri artmıştır. İlk kez ağır sanayide ve maden ocaklarında çalışan kadınların işi protesto etmesiyle başlayan hareketler, 1802 yılında Robert Owen isimli işverenin de çabalarıyla başarıya ulaşmış ve aynı yıl iş güvenliği alanında ilk atılım olan “Fabrikalar Yasası” yürürlüğe girmiştir. 1819-1889 yılları arasında çıkarılan yasalarla iş güvenliği kavramına değinilmiştir. 1951 yılında “Birmingham Endüstriyel İşçi Yetiştirme Merkezi” kurulmuş, 1960 yılında “Merkezi Eğitim Şurası” çalışma hayatında güvenlik sorununa daha fazla önem vermiştir (Müngen, 1993).

Federal Almanya’da ise ilk hareketler 1828 yılında orduda görevli bir teğmenin, orduya yeni katılan birçok acemi erin yetersizliğinden yakınması sonucu yapılan araştırmadan askerlerin aileleri tarafından tarım işlerinde ağır koşullar altında çalıştıkları ortaya çıkarmıştır. Bunu üzerine 1839 yılında Prusya Krallığı tarafından çıkarılan kanun ile 9 yaşından küçük çocukların maden ve fabrikalarda, 9-16 yaş arasındaki çocukların da geceleri ve Pazar günleri çalışmaları yasaklanmıştır (Müngen, 1993).

1853 yılında Endüstri Yasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra, 1884’te Kaza Sigortası Yasası çıkarılmıştır. 1911 yılında kaza, hastalık ve maluliyet olaylarını içeren tek bir sigorta yasası yürürlüğe girmiş ve daha sonraki yıllarda mevcut yasa ve yönetmeliklerin kapsamını genişletecek ekler yapılmıştır. 1938’de Çalışma Süreleri Yasası, 1952’de İşletmeler Yasası ve çalışan anneleri koruyan yasa, 1960’da çalışan gençleri koruyan yasalar yürürlüğe girmiştir. 1968’te teknik araçlar ve makinelerle ilgili güvenlik yasalarından sonra 1974’te “İş Güvenliği Yasası” çıkmıştır (Müngen, 1993).

ABD’ de iş güvenliği ile ilgili ilk hareket 1870 yılında gelişen ağır sanayi ile işçilerin seslerini duyurmaları ile başlamıştır. İşçiler bu zamanda çalışma koşullarına karşı koruyucu önlemler ve tazminat talep etmişlerdir. 1877 yılında iş güvenliği ile ilgili

ilk yasa Massachssets'te çıkarılmıştır. 1885 yılında ise 'İşçi Tazminat Yasası' kabul edilmiştir. Bu hareketleri takip ederek 1892, 1912, 1913 ve 1950 yıllarında farklı eyaletlerde konuyla ilgili yasalar çıkarılmış ve iş güvenliği üzerine birçok büro faaliyete geçmiştir.

Türkiye'de bu hareketin öncüsü 1865 yılında çıkan "Dilaver Paşa Nizamnamesi"dir. Bu nizamnamede çalışma koşulları ile ilgili önemli hükümler yer almaktadır. 1869 yılında çıkarılan "Maadin Nizamnamesi" ise bir öncesine göre daha kapsamlı maddeleri içermiştir. Bu nizamnameye 1887 ve 1906 yıllarında ekler yapılarak daha genişletilmiştir. Bugünkü mevzuatın bir başlangıcı sayılan "Ereğli Havza-ı Fahmiesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallık Kanun" 1921 yılında yayınlanmıştır. Cumhuriyet dönemi ile canlanan ekonomi ve artan işçi sayısı, çalışma hayatını düzenleyen yasaların ard arda çıkarılmasına neden olmuştur. 1926'da "Borçlar Kanunu", 1930'da "Belediyeler Kanunu" ve "Hıfzısıhha Kanunu" çıkarılmıştır. 1961 Anayasası, iş sağlığı ve güvenliği konusunda önemli ölçüde yönlendirici olmuş, 1964'te "Sosyal Sigortalar Kanunu", 1971'de "İş Kanunu" yürürlüğe girmiştir. İş Kanunu'nda, iş sağlığı ve güvenliği konusyla ilgili tüzüklerin çıkarılması öngörülerek, konuyla ilgili birçok tüzük ve yönetmelik çıkarılmıştır (Müngen, 1993).

3.1.1 OHSAS 18001 iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi

Günümüzde, kalite ve çevre ile ilgili standartları takiben iş sağlığı ve güvenliği (İSG) ile ilgili bir yönetim sistemi geliştirilmiştir. Bu OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Assessment Series)'dir. Güvenlik yönetimi, kuruluşun organizasyonundaki mesleki sağlık ve güvenliği belirleyen tüm yönetim fonksiyonlarını içeren aktivitelerin toplamı olarak özetlenebilir. Güvenlik Yönetim Sistemi ise; güvenlik yönetimini uygulayabilmek için ihtiyaç duyulan yapı, sorumluluklar, prosedürler, süreçler ve kaynakları kapsamaktadır (OHSAS 18001, 1999).

3.1.1.1 OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği yönetim sisteminin amacı, yararları ve spesifikasyonu

OHSAS Spesifikasyonun amacı; ürün ve hizmet güvenliğinden çok iş sağlığı ve güvenliğine hitap etmektir. Bu amaç doğrultusunda sistemin getirisi aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Toplumda, iş güvenliği bilinci oluşturur.
- Zaten yapılmakta olan işlerin bu sisteme dokümantasyonu ile firma reklamı sağlanır.
- Çalışanların ve tesis içindeki tüm insanların güvenliğini ve sağlığını tehdit eden risklerin şiddetinin en alt seviyeye düşürülmesinde bir adım oluşturur.
- Personelin motivasyonunu yükseltir.
- Prestij yaratır.
- Rekabette üstünlük sağlar.
- Bilimsel destek, kredi yardımları ve teknoloji aktarımını kolaylaştırır.
- Uzun vadede parasal çıkar sağlar.
- Tüketici tercihinde avantajlı konuma gelinir.
- Dış pazarlarda tarife dışı engeller kalkar.

OHSAS Spesifikasyonu, sağladığı kolaylıklar olarak;

- Pratik olacak bir şekilde tasarlanmıştır, böylece çalışanların günlük işlerini yapmalarına engel olmaz.
- OHSAS 18001 hem uygulama, hem de denetleme açısından karmaşık değildir.
- Güvenlik Koordinatörü, ISO 9000 veya ISO 14000'in yapısına göre zaten, kısmen eğitilmiş olacaktır.
- Toplam değerlendirme maliyetleri ve zarar seviyelerinin önemli miktarda tasarrufu ile birlikte Kalite, Çevre, Mesleki Sağlık ve Güvenlik birimlerinden oluşan tek bir sistem değerlendirmesinin mümkün olduğu belirtilmektedir. (OHSAS 18001, 1999).

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi, çalışma ortamındaki risk ve tehlikelerin kontrolünü sağlayarak, güvenli bir çalışma ortamı oluşturulabilmesi için yapılması gereken faaliyetlerin bir program dâhilinde planlanması ve takibinin yapılması için gerekli süreç ve kaynakları planlayan yönetim sistemi modeli olarak tanımlanmaktadır. Bu İş Sağlığı ve Güvenliği Denetim Serisi Standardı, organizasyonun İSG risklerini

kontrol etmesi ve performansını geliştirmesini sağlamak için; iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi şartlarını vermektedir. Bu standart spesifik İSG performans kriterleri ya da bir yönetim sisteminin tasarlanması için gerekli ayrıntılı spesifikasyonları kapsamamaktadır (OHSAS 18001, 1999).

OHSAS Spesifikasyonu;

- İSG kurarak, faaliyetleri ile etkilediği çalışanları ve diğerleri üzerindeki riskleri ortadan kaldırmak ya da minimize etmek,
- İSG kurmak, işletmek ve sürekli iyileştirmek,
- İSG politikasına uygun davrandığından emin olmak,
- Uygunluğunu diğerlerine sergilemek,
- İSG Yönetim Sistemini bir dış kuruluşa belgelemek / sertifikalandırmak,
- OHSAS 18001 spesifikasyonuna uyumunu kendi kendine belirlemek ve ispat etmek isteyen organizasyonlar için uygundur.
- OHSAS spesifikasyonundaki tüm şartlar herhangi bir İSG yönetim sistemi ile birlikte çalışabilecek şekilde hazırlanmıştır. Uygulama alanının büyüklüğü, organizasyonun İSG politikasına, faaliyetlerinin yapısına, işlemlerinin karmaşıklığına ve operasyonlarının risklerine bağlı olmaktadır. Bu spesifikasyon ürün ve servis güvenliğine değil, iş sağlığı ve güvenliğine hitap etmektedir (OHSAS 18001, 1999).

3.1.2 OSHA (occupational safety and health administartion)

OSHA, ABD'de iş güvenliği ve sağlığı uygulamalarını sürekli denetlemekte ve uygulanabilirliğini sağlamaktadır. Her işyeri ve her sektör için gerekli güvenlik sisteminin oluşumunu sağlar. OSHA çalışmalarına başladıktan itibaren, ülkedeki kaza sayısında %40 oranında bir azalma olmuştur. Bu da ülke bazında kurumlaşmış yasal bir güvenlik organının önemini ifade etmektedir. Özellikle sürekli denetim yapılması, uygulamaların kalıcılığını sağlamaktadır (OSHA, 2005).

ABD incelendiği zaman, yapı üretim sektöründe meydana gelen iş kazalarının hem insani boyutta hem de finansal açıdan maliyetli olduğu görülmektedir. Bu maliyetleri, sağlık harcamaları, dava giderleri, idarenin kaybettiği zaman, ödenen tazminatlar ve OSHA tarafından uygulanan yaptırımlar oluşmaktadır. Diğer harcamalar arasında ulaştırma masrafları, işçilerin verim kaybı, hasar görmüş malzeme veya

ekipmanın onarılması veya değiştirilmesi, yeni işçi kiralamanın yarattığı masraflar sayılabilir. Dolayısıyla görülmektedir ki, kurumlar iş sağlığı ve güvenliği için her durumda harcama yapmaktadır. Bu harcama, ya iş kazalarının ortaya çıkardığı kontrol dışı maliyetler şeklinde ya da bir iş sağlığı ve güvenliği programı için ayrılan kontrol edilebilir giderler biçiminde olmaktadır. Bu nedenle, iş kazalarından sakınmak için tüm yüklenicilerin çaba göstermesi gerekmektedir. ABD’de faaliyet gösteren bir yüklenici firmanın iş sağlığı ve güvenliği konusunda üzerinde durması gereken noktalar şunlardır (OSHA, 2005);

Yapılan inşaat işi ile ilgili olan OSHA kural ve düzenlemeleri hakkında bilgi sahibi olmak

- İş güvenliği konusunda bir politika belirlemek ve prosedürler oluşturmak. Bunların uygulanabilirliğini tasarım ve şartname bazında garanti altına almak.
- İnşaat işçileri, yöneticiler ve tasarımcılara yönelik eğitim programları tertip etmek.
- Yazılı bir iş güvenliği programı oluşturmak ve OSHA düzenlemelerine aykırı davranışlar için cezalar belirlemek.
- Düzenli iş güvenliği toplantıları yapmak.
- Gerekli olduğunda malzeme güvenlik bilgi föylerini ilgililere ulaştırmaktır.

3.1.3 Uluslararası çalışma örgütü (ILO)

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunun, dünyadaki tüm çalışanları ilgilendirmesi ve ana prensiplerinin, her ülkenin çalışma hayatı için geçerli olması nedeniyle konu, uluslararası düzeyde de ilgi görmüştür. Bugün, Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organisation-ILO), Birleşmiş Milletler’ e bağlı bir uzman kuruluş olarak, tüm dünyadaki işçilerin çalışma koşullarını ve yaşam düzeylerini geliştirmeyi amaçlayan çalışmalar yapmaktadır.

ILO, Birinci Dünya Savaşı’ını izleyen Paris Barış Konferansı’nda (1919) Milletler Cemiyeti’ne bağlı bir örgüt olarak kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Milletler Cemiyeti’nin ortadan kalkmasından sonra da varlığını sürdürmüş, Birleşmiş Milletler’ in kurulması üzerine 1946 yılında bu topluluk bünyesinde yer alan ilk uzman kuruluş olmuştur (ILO, 2005).

Türkiye, 1932 yılında Uluslararası Çalışma Örgütüne üye olmuş ve başlangıcından bugüne üyeliğini hala sürdürmektedir. 1927 yılından itibaren Türkiye, ILO Konferans toplantılarına gözlemci göndererek henüz üyesi olmamasına rağmen ILO çalışmalarına katılmıştır. Türkiye'nin 1932 yılına kadar ILO dışında kalmasının temel nedeni ise bu tarihe kadar henüz bir tarım ülkesi olması ve sanayi yaşamının yarattığı sosyal sorunlarla karşılaşmamış olmasıdır (Altan ve Şişman, 2004).

Örgüt'ün ilişkileri ve büro hizmetleri Cenevre'deki "Uluslararası İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Danışma Merkezi" konuyla ilgili örgüt, kuruluş veya bireylere hizmet vermekte, istek üzerine bilgi föylerinin, filmlerin kopyalarını sağlamaktadır. Örgüt'ün bir başka hizmeti yayın çalışmalarıdır. İş sağlığı ve güvenliği Ansiklopedisi'nin yanı sıra çeşitli uygulama alanlarında iş güvenliğinin sağlanması amacıyla hazırlanmış yayınlar bulunmaktadır. Bunlar arasında, inşaat uygulamalarındaki iş güvenliği önlemlerini ve diğer yararlı bilgileri içeren yayınlar da yer almaktadır. Ayrıca üye ülkelere ait iş kazası istatistiklerinin yer aldığı istatistik yıllıkları da yayınlanmaktadır. Örgüt, çeşitli çalışma konuları için standartlar hazırlamakta, "Sözleşmeler ve Öneriler" yapıtı biçiminde sunmaktadır. ILO ayrıca istekte bulunan ülkelere uzmanlar göndererek, bu ülkelerdeki iş sağlığı ve güvenliği sorunlarının çözümüne yardımcı olmaktadır (ILO, 2005).

3.1.4 Avrupa Birliği genelinde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği

Avrupa Birliği Konseyi 1996 yılında 2062/94 ve 1643/95 sayılı yönetmelikleri ile Avrupa İş güvenliği ve İşçi Sağlığı Ajansı kurulmuştur. Ajans, "*çalışma koşullarının iyileştirilmesi için üye ülkeleri teşvik etmeyi ve Birlik organlarına, üye ülkeleri ve ilgili herkese iş güvenliği ve işçi sağlığı hususlarında teknik, bilimsel ve ekonomik boyutlu bilgiler vermeyi ve ilgili araştırmalar yapmayı*" amaçlamıştır. Ajansın yaptığı çalışmalar sonucu, ilk kez 2001 yılında AB İstihdam Rehberi iş güvenliği ve işçi sağlığı konularını da kapsamına almıştır. Ajans tarafından yapılan çalışmalarda, yapı üretim sektörünün AB üyesi ülkelerde de en fazla ve en sık iş kazasının meydana gelen sektör olması dikkat çekici bir noktadır. Yapılan saptamalar kısaca şöyle özetlenebilir (Fişek, 2005).

- AB yapı üretim sektörü, en fazla kaza riskinin bulunduğu sektördür.
- AB bünyesinde faaliyet gösteren inşaat firmalarının %99'u küçük ve orta ölçekli firmalardır.

- Zaraların azaltılmasında danışmanlık yapacak işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır.
- Denetim ve düzenli teftiş ve düzenli denetim mekanizması risk değerlendirmeleri için gereklidir.
- Küçük ve orta ölçekli firmalarda çalışan inşaat işçilerinin kazalara maruz kalma riski, 50 ve üstü çalışanlarda rastlananların iki katı mertebesindedir.
- Küçük ve orta ölçekli firmalarda risk yönetimi son derece önem kazanmaktadır.

Bu konularda yapılan çalışmalar tüm Birlik ölçeğinde değerlendirilmekte ve üye ülkeler tarafından gerek uygulama gerekse de mevzuat alanında gereken değişiklikler yapılmaktadır (Fişek, 2005).

3.2 Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı

Ülkemizde yürürlükte bulunan yasaların birçoğunda iş sağlığı ve güvenliğini doğrudan veya dolaylı ilgilendiren maddeler yer almaktadır. 1971 yılında yürürlüğe giren 1475 sayılı İş Kanunu’nun ilgili maddeleri uyarınca, iş sağlığı ve güvenliğini doğrudan ilgilendiren tüzükler ve yönetmelikler çıkarılmıştır. 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı yeni İş Kanunu ile iş sağlığı ve güvenliği konusunda da mevzuat değişiklikleri yapılmaya başlanmıştır. Bu bölümde, konuyla ilgili yasa, tüzük ve yönetmeliklerin yapı üretim sektörü açısından önemli olanları kısaca tanıtılmaktadır.

3.2.1 Yasalar

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren maddeleri içeren önemli yasalar aşağıda belirtilmektedir (Müngen, 2005).

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (No:2709, Tarih 18.10.1982) - Madde 50
- Türk Ceza Kanunu (Eski Yasa No:765, Tarih 01.03.1926-Yeni Yasa No:5237, Tarih 26.09.2004) - Madde 22, Madde 85, Madde 89
- Borçlar Kanunu (No:818, Tarih 08.05.1926) - Madde 332
- Umumi Hıfzısıhha Kanunu (No:1593, Tarih 06.05.1930) - Madde 173, Madde 174, Madde 175, Madde 180
- Belediyeler Kanunu (No:1580, Tarih 14.04.1930) - Madde 15
- Maden Kanunu (No:6309, Tarih 11.03.1954) - Madde 90-95
- Sosyal Sigortalar Kanunu (No:506, Tarih 20.07.1964) - Madde 2, Madde 1115, Madde 19, Madde 26, Madde 27, Madde 53, Madde 130
- İş Kanunu (No:4857, Tarih 22.05.2003) - Madde 2, Madde 63, Madde 6669,

Madde 71-74, Madde 77-87, Madde 91-98, Madde 104, Madde 105, Madde 107

- İmar Kanunu (No:3194, Tarih 03.05.1985) - Madde 21, Madde 28, Madde 39, Madde 40
- Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu (No:3308, Tarih 05.06.1986)

Diğer Yasalar;

- Radyoloji, radyo ve elektrikle tedavi ve diğer. Fizyoterapi müesseseleri hakkında Kanun (1937)
- Müh. ve Mim. Hakkında kanun (1938)
- Basın iş Kanunu (1952)
- Türk Müh. ve Mim. Odaları Birliği Kanunu (1954)
- Türk Tabipler Birliği Kanunu (1954)
- Kimyagerlik ve Kimya Müh. Hakkında Kanun (1954)
- Deniz İş Kanunu (1967)
- Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu (1983)
- Sendikalar Kanunu (1983)
- Kara Yolları Trafik Kanunu (1985)

3.2.2 Yönetmelikler

Anayasamızın 124. Maddesinde yönetmelikler, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerin, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere çıkardıkları hukuk kuralları olarak belirtilmektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği açısından önemli olduğu düşünülen bazı yönetmelikler aşağıda belirtilmektedir (Müngen, 2005).

1475 Sayılı (eski) İş Kanunu Uyarınca Çıkarılmış Olan Yönetmelikler;

- Gayrisihhî Müesseselere Ait Yönetmelik (19.03.1968/ 12852)
- Elektrik İç Tesisat Yönetmeliği (27.03.1971/ 13806)
- Elektrik Kuvvetli Akım Tesisat Yönetmeliği (21.11.1978/ 16466)
- Elektrik Enerji Tesisleri Yönetmeliği (09.12.1978/ 16484)
- Kuvvetli akım Elektrik Dağıtım ve Bakım Yönetmeliği (29.06.1979/16681)
- İşyeri Hekiminin Çalışma Şartlarıyla Görev ve Yetkileri Yönetmeliği (09.07.1980/ 17037)
- Makine Koruyucuları Yönetmeliği (17.05.1983/ 18050)

- Gürültü Kontrol Yönetmeliği (11.12.1986/ 19308)

Bu yönetmeliklerden, yapı üretim sektörü açısından elektrik konusuyla ilgili olanlar, uygulamalar bakımından oldukça önemlidir. Elektrik çarpması tipindeki iş kazaları, inşaat iş kazaları arasında ön sıralarda yer almaktadır.

6331 Sayılı (yeni) İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Uyarınca Çıkarılan Yönetmelikler;

- İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
- Gürültü Yönetmeliği
- Titreşim Yönetmeliği
- Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği
- Güvenlik ve Sağlık İşaretleri Yönetmeliği
- Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
- Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkındaki Yönetmelik
- Kanserojen ve Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
- İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hâkimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik
- Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği
- Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği
- İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği
- İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik
- Kişisel Koruyucu Donanım Yönetmeliği
- Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik
- Sondajla Maden Çıkarılan İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği
- Yer altı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği

3.3 İş Sağlığı ve Güvenliğinin Kavramsal Yapısı

3.3.1 Genel olarak iş sağlığı ve güvenliği

İş sağlığı ve güvenliğinin günümüzdeki durumu incelendiğinde vahim bir tablo ile karşılaşılmaktadır. İLO verilerine göre iş kazaları ve meslek hastalıkları dünyada hızla artmaktadır. İLO bunun nedenini “hızlı kalkınma ve küreselleşmenin getirdiği rekabetçi baskı politikaları” olarak açıklamıştır. İLO araştırmalarına göre dünyada bu gün itibarıyla her 15 saniyede bir işçi, günde 6300 işçi, iş kazası ya da mesleki hastalık sonucu ölmektedir. Dünyada 3 milyar insan gücünün olduğu ve her yıl 2,3 milyondan fazla insanın iş kazası ya da meslek hastalığından dolayı hayatlarını kaybettiği tespit edilmiştir. Günümüzün yaşam perspektifinde, bu durum insanın odak noktası olduğu ekonomik, siyasal ve sosyal bir ortam oluşmasını tehdit etmektedir (<http://www.ilo.org>).

Endüstrinin son yıllar yeni metotların uygulanması, üretimde kullanılan yöntemlerin genişlemesi, karmaşıklaşması yeni risk ve tehlikelerin oluşmasını tetiklemiştir. İşgörenlerin üretim üzerindeki güvenliğinin azalması özellikle iş kazaları ve meslek hastalıkları çok boyutlu ve geniş bir etki alanı yaratmasının ciddi bir sorun oluşturmasıyla, günümüzde iş sağlığı ve güvenliğinin teknik bir bilim dalı haline gelmesini sağlamıştır. İş sağlığı ve güvenliği kendi içinde bir bilim dalı olsa da, tıp, mühendislik ve sosyal bilimler gibi bilimsel yöntemlerden destek görerek çok bilimli bir eksende yer almaktadır (Baybora, 2012). İşçinin fizyolojik ve ruhsal yapısına uymayan işlerde çalıştırılmaması, sağlık açısından periyodik kontrollü muayene ve olası kaza ve hastalık sonrası tedavi süreçleri tıp biliminin işidir ve bu yönüyle iş sağlığı ve güvenliği tıp bilimini içermektedir (Akyiğit, 2010).

İş sağlığı ve güvenliğinin çok karakterli bilim olması nedeniyle iş sağlığı ve güvenliği konusunda kavramsal olarak bir gelişmenin olması kaçınılmazdır. Kavramsal olarak iş sağlığı ve güvenliği öğretilerde çok fazla tanımlama yapılmıştır. Bir tanıma göre iş sağlığı ve güvenliği; iş yerinde işin yürütülmesi sırasında çeşitli sebeplerden kaynaklanan; sağlığa zarar verebilecek tehlike ve risklerden çalışanları korunmak ve etkisini minimize etmek; tesislerin, üretimin güvenliği sağlamak ve verimliliği artırmak için yapılan amacıyla yapılan metotlu ve bilimsel çalışmalardır (Evrans, 2007).

İş sağlığı ve güvenliği iki farklı kavramdan oluşmuş gibi görünse ve günlük hayatta da ayrı ayrı ele alınıp, irdelense de bu iki kavram birbirinden ayrılmayan bir elmanın

yarısı gibidir. Sağlık konusunda gerekli önlemler alınmaz ve müdahaleler yapılmazsa işgörenler mesleki rahatsızlıklar yaşar ve iyilik hallerini kaybederler. İş güvenliği tedbirlerinin alınmaması halinde ise işçiler ortam koşullarından kaynaklanan sorunlardan dolayı kazaya uğrayabilir, vücut bütünlüğünde arıza ve kayıplar yaşayabilirler. Bu yüzden, sağlık ve güvenlik birbiriyle sürekli paylaşım halinde olan iki önemli kavramdır. Bu iki kavramın ayrılması ve ayrı ayrı değerlendirilmesi ise alınacak tedbirlerin değerlendirilmesi ve yapılacak araştırmalar noktasında fayda sağlar (Kılıç, 2006).

Sağlık sorununu çözememiş toplumlar, sağlıksız olmanın olumsuz sonuçları ile karşı karşıyadırlar. Bu olumsuz koşullar ülkelerin çalışma koşullarından ekonomiye kadar her alanda kendini gösterebilmektedir. Aynı zamanda, ruh ve beden sağlığı yerinde olmayan bir kimse, ülkesine, ailesine ve çalıştığı işyerine faydalı olması beklenmez. Bu yüzden, ülkelerin her zaman en önemli ve güncel olan konularından biri de işçi sağlığını koruması ve geliştirecek faaliyetlerde bulunması olmaktadır (Taşkın, 1991).

Toplumsal sağlık anlayışı içerisinde işçi sağlığının korunmasının ve geliştirilmesinin içinde önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni kuşkusuz işçi sınıfının toplumun en önemli yapı taşı olması ve en örgütlü kesimini oluşturmasıdır. Aynı zamanda, sağlıklı bir kişi, sağlıklı bir iş yeri ortamında kuşkusuz daha verimli olacaktır. İş yerinin sağlıksız olması çeşitli hastalıkların oluşmasına neden olur (Demirbilek, 2005). İşçi sağlığı endüstrileşme ile birlikte ortaya çıkan ve küreselleşme sürecinde kimlik değiştirmeye çalışan önemi her geçen gün daha da artan bir sağlık sistemidir. Sistemin hedefinde kuşkusuz iş kazaları ve meslek hastalıklarını önlemek yatmaktadır.

İş Sağlığı, kavram olarak işgörenlerin çalışma yaşamında bulunan kimyasal, fiziksel, biyolojik, psikososyal risk etmenlerinden ve araç-gereçlerden doğabilecek tehlikelerden arındırılmış veya minimize edilmiş bir iş çevresinde tam bir iyilik halinde, huzurlu bir biçimde yaşayabilmesini anlatır. İşçi sağlığı açısından da tam bir iyilik halinde olunması gereklidir. Bu bakımdan, beden sağlığının yanı sıra işçinin sanayi hastalığı denilen ruhsal ve sosyal bunalımları da iş sağlığının kapsamı içinde yer alır.

Uluslararası örgütler iş sağlığı tanımlamalarında tüm çalışanları aynı kefeye koymaktadırlar. WHO ve ILO'nun tanımına göre iş sağlığı "*Tüm çalışanların bedensel,*

ruhsal ve toplumsal sağlık ile refahlarını en üst seviyeye çıkarılması ve bu durumun sürdürülebilir kılınması için; iş yeri ortam şartlarının, çevrenin ve üretilen malların neden olduğu, çalışanları yaralanma ve kazalara maruz bırakacak risk faktörlerinin ortadan kaldırılması” olarak tanımlanmıştır (Demircioğlu ve Centel, 1988). Çalışanların bedensel ve ruhsal özelliklerine uygun işlere yerleştirilmesi yani çalışanın işe ve işin çalışana ayak uydurması için yapılan çalışmalar iş sağlığının temel hedefleridir.

İnsanın önemsenmediği, yaşamın ve sağlığın ihmal edildiği, temel hakların kolayca yedeğe alındığı bir ortamda güvenlik kavramından söz edilmesi mümkün değildir. Günümüzün en çok konuşulan konularından biri olan ve kavramsal olarak birçok tanımı içeren güvenlik sözcüğü genel olarak “*emniyet içinde olma*” anlamına gelmektedir. Yine başka bir tanımda güvenlik kavramı; riskleri kabul edilebilir düzeye çekip; iş kazasına, meslek hastalığına, teçhizat ya da mal-mülk zararına yol açabilecek koşullardan uzak durulması olarak tanımlanmıştır (Demirbilek, 2005).

Bu tanımdan anlaşıldığı gibi, iş güvenliği işğörenin faaliyette bulunduğu iş ortamında teknik özellikli risklere karşı korunmasını ifade eder. Buna bağlı olarak işyerinde kullanılan makine, donanım, bütün araç gereç ve madde kullanımı gibi teknik düzenin yarattığı birçok risk vardır. Bu risklerin tespiti için önleyici yaklaşımlarda bulunulması ve iyi teknik dizayn ve nitelikli bir organizasyon oluşturulması için metotlu çalışmaların yapılması gerekir. Bu metotlar sadece işğörenlerin kaza ve hastalıklara karşı korunmasını değil, kaza ve hastalığa yol açan ortamlarının da ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmaları; yani işletme güvenliği ve üretim güvenliğini de kapsamaktadır (Kılıç, 2006).

İşletmelerdeki iş güvenliği, bir işin başlangıç noktası sayılan resim atölyesindeki resim masasından başlar, işin tamamlanıp, teslimine kadar bütün safhalarında önemini korur. Bu sırada iş yerinden bulunan bütün çalışanları, makinaları, araç, gereç, bina, bina eklentileri ve çevresini kapsama alanı içine alır. Çünkü, bunların hepsinin ayrı ayrı iş kazası ve meslek hastalığı oluşturma tehlikesi ve riskleri vardır (Taşkın, 1991:6). Bu risklerin teknik açıdan ele alınıp gerekli risk analizleri ve hukuksal gereklilikleri yerine getirmek tüm işverenlerin sorumluluğundadır.

Literatürde iş güvenliği kavramı, irdelendiğinde çoğu zaman iş sağlığını da kapsayacak şekilde iş sağlığı ve iş güvenliği kavramının yerine kullanıldığı

görülmektedir. Bu konuda, iş sağlığı, sağlıklı bir yaşam için gerekli sağlık kurallarını içerirken, iş güvenliği, daha çok, işçinin yaşamına ve vücut bütünlüğüne yönelik teknik risklerin ortadan kaldırılmasını ele alır. Bununla birlikte, İş sağlığı ile iş güvenliği kavramları, birbirinde kolayca ayırt edilemeyen, birlikte hareket eden bir bütüncül yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Demircioğlu-Centel, 1988).

3.3.1.1 Dar anlamda iş sağlığı ve güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği konusunda yapılan çalışmalarda dar anlamda iş sağlığı ve güvenliği; sadece işin yürütüldüğü ortamda ve işin yapıldığı esnada oluşabilecek tehlike ve risklerden, işgörenlerin tam iyilik halinin yani fiziksel ve ruhsal sağlığının korunmasını ifade eder. Dar anlamda iş sağlığı ve güvenliği incelendiğinde, iş yeri ortamında bulunan teknik donanımlar ve çalışma koşullarından kaynaklanan çeşitli riskler nedeni ile çalışanın fiziksel ve ruhsal sağlık problemleriyle karşılaşır, iş kazası ve meslek hastalıkları geçirmesini engellemek için yapılan metotlu çalışmalar bakımından geniş bir içeriği vardır (Akyiğit, 2010). Tanımdan da anlaşılacağı üzere iş sağlığı ve güvenliği dar kapsamda, işin yapılması sırasında sadece işyeri ortamından kaynaklanan işçilerin maruz kaldığı sağlık sorunlarını ve mesleki risklerin ortadan kaldırılması ile ilgilenen bir bilim dalıdır.

3.3.1.2 Geniş anlamda iş sağlığı ve güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği denildiğinde karşımıza çok bilimli ve çok yönlü bir alan çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar ve yürütülen bilimsel çalışmalar, iş kazalarına ve meslek hastalıklarına yol açan etmenlerin sadece iş ortamını ilgilendirmediği ortaya koymaya başlamıştır. Geline nokta hem çalışanların sağlığının hem de işletmenin, yani üretimin güvenliğinin sağlanması için çevrenin korunmasının da çok kritik bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır.

Çevreden gelebilecek risk ve tehditlerin de çalışanların sağlığı ve güvenliğini tehlikeye atabileceğinin anlaşılması üzerine, iş sağlığı ve güvenliğine bakış açısında da değişim olmuştur (Kılıç, 2006). Bu kapsamda geniş anlamda ele alınan iş sağlığı ve güvenliği kavramı; işçinin işyeri ile sınırlı sağlık ve emniyet tedbirlerinin yeterli koruma sağlayamayacağını kabul ederken, işçinin sağlığını, güvenliğini etkileyen, ilgilendiren ve iş yeri dışından kaynaklanan riskleri de içeriğine dahil eden bir kavramdır (Akyiğit, 2010). Geniş anlamda iş sağlığı ve güvenliği görüldüğü gibi işletmenin gerçekleştirdiği

faaliyetlerden etkilenen tüm insanların (çalışanlar, alt yüklenici çalışanlar, ziyaretçiler, müşteriler, işyeri çevresinde yaşayan insanlar) sağlığına ve güvenliğine etki eden faktörleri ve koşulları inceleyen bir bilim dalıdır.

Son yıllara kadar iş sağlığı ve güvenliği denildiğinde akla iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi gelirken, bu gün gelinen noktada; çalışanlar için yüksek nitelikte çevre sağlığı ile birlikte iyi bir yaşam sağlanması için ücret güvenliğinden iş güvencesine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Geniş anlamda iş sağlığı ve güvenliğinin iş hukuku açısından önemini vurgulamakta ise de, işçileri korumaya amaçlayan tüm düzenlemelerin çok fazla uzmanlaşma alanı içermesinden, iş sağlığı ve güvenliği üst başlığında toplanmaya ne derece uygun olduğu tartışılmaya devam etmektedir.

3.4 İş Sağlığı ve Güvenliğinin Amaçları

Çağdaşlaşan yaşamda, insana ve çalışana değer verilerek çalışma hayatının daha hümanist bir hale getirmek, yaşam kalitesini yükselterek hedeflerine ulaşmak bütün ülkelerin ve toplumların temel stratejilerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda işverenler açısından öncelikli amaç; hastalık ve kaza nedeni ile olan iş kayıplarının azaltılması, iş yerinde verimli çalışmanın sağlanması ve sonuç olarak üretimin artırılmasıdır. Çalışanlar açısından amaç ise; güvenli ve sağlıklı bir ortamda çalışıp yaşamını sürdürmektir (Bilir, 2011).

3.4.1 Çalışanların korunması

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının asıl amacını oluşturur. Çalışanları iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı koruyarak ruh ve beden bütünlüklerini sağlayıp, hiç kuşkusuz çalışanların huzurunun ve giderek mutluluğunu sağlamayı amaçlar. Nitekim, iş sağlığı ve güvenliği, kişilerin mesleki tehlikelerden uzak bir ortamda çalışmasını sağlayarak, onların sağlıklı gelişmelerini sağlar. Bu bağlamda, işçiye sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının yaratılması, işçi açısından bir temel hak niteliğinde görülmektedir (Okan, 1991).

İş yerinde çalışanın sağlığının ve güvenliğinin korunmasında etkili olan kişisel ve çevresel fazlı başlıca iki grup faktör vardır. Kişisel faktörlere; kişinin yaşı, cinsiyeti, örnek gösterilebilir. Çevresel faktörlere; fiziksel, kimyasal faktörler biyolojik

ergonomik ve psikososyal faktörler örnek verilebilir. Bu kapsamda, iş yerlerinde güvenlik tedbirlerinin alınarak işgörenlerin korunması, işçileri tıbbi, fiziksel ve ruhsal açıdan en üst seviye olan tam iyilik haline çıkarılmaları, iş yeri ortamında sağlığa zarar veren etmenlerin, ortadan kaldırılması, işçi ve iş arasındaki uyumun sağlanması için bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir.

3.4.2 Üretim güvenliğinin sağlanması

İş kazaları ve meslek hastalıklarının en az düzeye indirildiğinde iş gücü ve iş günü kayıpları azalacaktır. Bunun sonucunda, üretim korunacak ve sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışanların motivasyonu artacak, verimlilik artacaktır. Önleyici yaklaşımları sergilemeyen üretim yapan yerlerde tam tersi bir ilişkiyle karşılaşılacaktır. İş gücü ve iş günü kayıpları artacağından, üretim de tehlikeye düşer (Coşkun, 2007).

3.4.3 İşletme güvenliğinin sağlanması

İşletmeler gün geçtikçe gelişen teknoloji ve endüstrileşme işe beraber daha karmaşık bir hale gelmektedir. İşletmeler bu ortamda hem işgörenlerin hem de işletmenin güvenliğini tehlikeye atacak her sistemin risklerini değerlendirmek zorundadır. Üretim ve hizmet faaliyetlerinin yürütüldüğü iş yerlerinde alınacak olası tedbirler sayesinde, güvensiz ve sağlıksız çalışma ortamından dolayı kaynaklanacak makine arızaları, devre dışı kalmaları, patlama olayları, yangın gibi işletmenin güvenliğini tehlikeye düşürebilecek durumlar ortadan kaldırılacağından, olası iş kazalarından ve sağlık risklerinden işletme güvenliği sağlanmış olacaktır (Okan, 1991).

3.5 İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi

3.5.1 Günümüzde küreselleşme süreciyle beraber artan genel önemi

Günümüzde küreselleşme süreciyle beraber, emek ve sermaye birbirinin rakibi değil üretim ve kalkınmayı gerçekleştiren vazgeçilmez iki unsur olarak görülmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmeler çalışma barışının sağlanmasında ve sürdürülmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, çalışma yaşamının statik değil dinamik bir yapıya sahip olmasından dolayı; kalkınma ihtiyacı arttıkça sanayi ihtiyacı artmakta, çalışanların şartları ve koşulları sürekli değişmekte, üretim araçlarının teknolojisi her geçen gün gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Bu değişim ve dönüşüm karşısında çalışanların

karşılaştıkları risklerde aynı oranda çeşitlenmesi ve artmasından dolayı iş sağlığı ve güvenliği konusunu, dünya çapında önemli bir fenomen konu haline getirmektedir (Çelik,2011).

Çalışma şartlarının dünyada değişmesine paralel olarak, günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme akımından kaynaklanan iş kazaları ve meslek hastalıklarının yanı sıra, ekonomi içerisindeki sanayiden daha farklı çalışma yöntem ve koşulları olan hizmet sektörünün büyümesi ile yeni riskler ortaya çıkmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar sonucu; kas, iskelet rahatsızlıkları, stres, ayrımcılık gibi rahatsızlıkların bu riskler arasında başta geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, güncel risklere yönelik yeni önlemlerin araştırılması ve geliştirilmesi, tüm dünya ülkelerinin ve uluslararası organların önem vermesi gereken, küresel ölçekli bir sorun haline gelmiştir (Yılmaz, 2009).

Her yönüyle içinde bulunduğu toplumu etkileyen iş sağlığı ve güvenliği konusu; üretim sermayesinin zarara uğraması, yaşanan iş gücü kayıpları, milli servet kayıpları yönünden iktisadi ve en önemlisi de yaşanan insan sermayesi kaybı yönünden ise manevi ve sosyal bir sorun olarak küreselleşme sürecinde sorun olamaya devam etmektedir. Çağdaş toplumların, tüm bu verileri irdelendiğinde, endüstrileşme ve kalkınmanın bedeli; her an iş kazası ve mesleki riskle karşı karşıya olan, çalışma ortamında gerekli önlemlerin alınmamış, eğitim verilememiş, işini kaybetme korkusu yaşayan, örgütlenmeleri engellenen ve sosyal güvenliğinden endişe duyan bir iş gücü kesimi yaratmak olmamalıdır. Kısacası insanın refahı ve mutluluğunu hedeflemeyen bir sanayi ve kalkınma anlayışı kabul edilemez (Çakar, 2014).

Artan rekabet ortamında, küreselleşme etkisindeki işletmeler son dönemlerde dünyada ve ülkemizde, uluslararası düzeyde varlıklarını koruyabilmeleri için çalışma modellerinde değişikliğe gitmeye başlamışlar ve esnek çalışma modellerine yönelmeye başlamışlardır. Evde çalışma, çağrı üzerine çalışma, park time çalışma gibi esnek çalışma şekilleri bulunmaktadır. Bu çalışma türlerinde işgörenlerin iş yeri ortamından uzaklaşması ile birlikte fiziksel ve psikolojik sorunlara yol açabilmekte, bu da işgörenlerin kazaya maruz kalma olasılığını yükseltmektedir (Baybora, 2012).

Son yıllarda gelişmiş ülkelerde iş kazalarının düşüşünde, etkin iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yanında, istihdamda sanayinin payının küçülmesi, tehlikeli

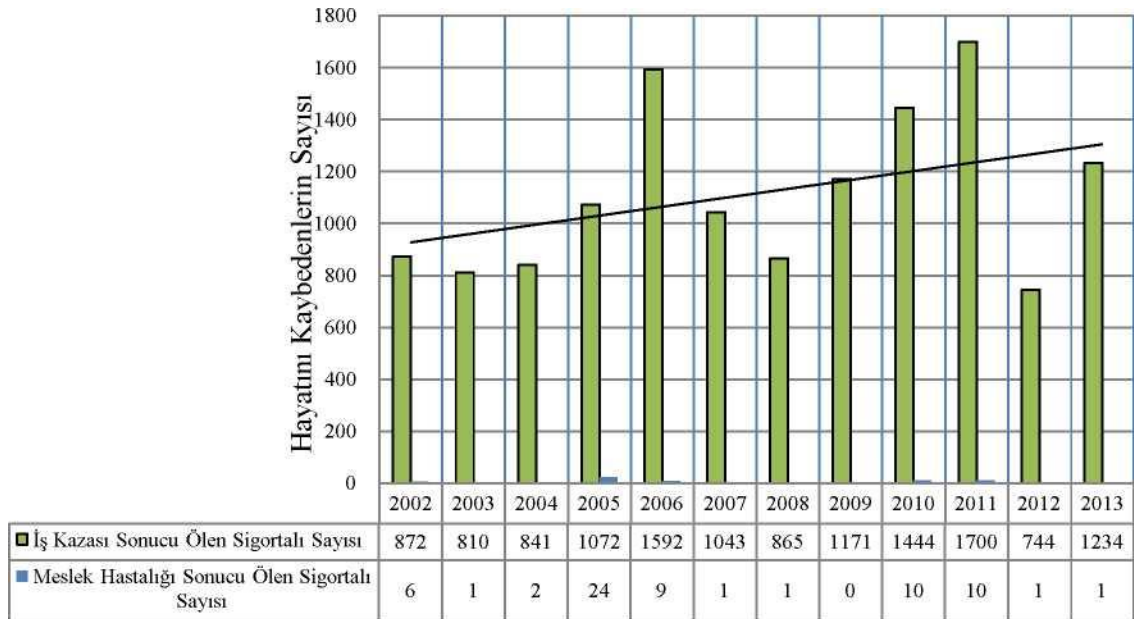
sektörlerdeki üretimin iş gücünün daha düşük güvencede olan, gelişmekte olan ülkelere kaydırılmasının da bu düşüşte etki yarattığı tahmin edilmektedir (Yılmaz, 2009). Bu gün gelinen noktada, dünya genelinde küreselleşme sürecine paralel olarak özelleştirme, sendikasılaştırma ve taşeronlaştırma politikaları daha da artmış, kayıt dışı istihdam ve işçilerin sağlık ve güvenlik sorunları boyutu azaltılamamıştır (MMO, 2014).

3.5.2 İşgörenkesimi açısından önemi

İş kazaları ve meslek hastalıklarının yol açtığı tahribat bakımından, farklı sektörlerde ve değişik meslek gruplarında işletmelere ve ülke ekonomilerine kadar ulaşmakta olan büyük bir kesime zincirleme zararları bulunmaktadır. Her şeyden önemlisi ise karşılaştıkları risk ve tehlikeler değişiklik gösterse de direkt ve en çok mağduriyet gören kesimi işgörenler oluşturmaktadır (Altınel, 2011).

İnsanlığın en temel hakkı olan yaşam hakkını tehdit eden iş kazası ve meslek hastalıklarından dolayı, İLO kaynaklarına göre Dünyada her gün yaklaşık 6 bin kişi; yıllık toplamda ise 2 milyon 300 bin kişi iş kazası ve meslek hastalığına maruz kalarak yaşamının sonlanmasına yol açmaktadır. Dünya genelinde her yıl 270 milyon iş kazası meydana geliyor ve 160 milyon kişi meslek hastalığına yakalanmaktadır.

Şekil 1: İş Kazası ve meslek hastalığı sonucu ölüm sayılarının yıllara göre dağılımı

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Sosyal Güvenlik Kurumu(SGK), İstatistik yıllıkları, 2002-2013; <http://www.sgk.güov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> (19.07.2015)

Çok geniş bir iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına sahip olan ülkemizde ise, iş kazaları ve meslek hastalıklarının sonuçları irdelendiğinde ürkütücü bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti(T.C.) Sosyal Güvenlik Kurumu(SGK) istatistikleri Şekilde görüldüğü gibi, iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu 2002-2013 yılları arasında toplamda 13 bin 754 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

Özellikle 2014 yılı içerisinde Manisa Soma'da 301 maden işçimizin maden faciasında hayatını kaybetmesi, ardından Karaman'da 18 işçinin yeraltında kalması sonucu, Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği 2014 yılında gündemin birinci sırasına yerleştirmiştir. 2013'te 1235 kişi olan işçi ölümleri sayısı 2014 yılı İş Sağlığı ve İş güvenliği Meclisi raporlarına göre 2014 yılında toplam 1886 kişi yaşamı yitirmiştir. (www.guvenlicalisma.org)Bu sonuçlar bize iş sağlığı ve güvenliği açısından mevzuattaki modernleşme ve ilerlemenin uygulamaya yansımadığını göstermektedir.

İş kazaları veya meslek hastalıkları sonucu zarar gören insanların, eski sağlıklarına dönmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Örneğin; işyerinde kesici aletle çalışırken parmakları kopan ya da iş yerinde maruz kaldığı radyasyon sonrası akciğerleri çalışmaz hale gelen bir işgörenin, kaybettiği bu uzuvlarının yerine yenilerinin bulunması günümüzde mümkün değildir. Bu yüzden, çalışma ortamında ya da çevreden kaynaklı risk ve tehlikelerin etkisiyle iş kazası veya meslek hastalığına maruz kalan bir işgörenler, en değerli varlığı olan iş gücünün bütününe veya bir kısmını, geçici olarak ya da sürekli olarak kaybetmek durumunda kalabilirler.(Şimşek ve Öge, 2012) Bu durum, işçide gelecekle ilgili sorunlar ortaya çıkarabilir. İşçi normal çalışma saatlerinden az çalışma ve gelecekle ilgili kariyerindeki yükselme ihtimallerinde sorun yaşayacağı gibi işini tamamen kaybetme riski ile de karşı karşıya kalabilecektir (Süzek, 2011).

İşgörenler, işe gitmediği süre kaybı dışında birçok gelir kaybının ortaya çıkması durumuyla karşılaşabilecektir. Özellikle kaza ve hastalık sonrası oluşacak kayıplar işçinin ekonomik durumuna direkt etki gösterecektir. İşçinin tedavi masrafları dışında evde bakım, bakıcı temin etme, tedavi veya protez uygulama için sağlık merkezlerine gidip gelme masrafları ilk etapta işçinin ekonomik durumunu etkileyecektir (Ofloğlu ve Uysal, 2000).

İş kazaları meslek hastalıkları sonrası çalışamaz duruma gelen veya iş bulamayan işçiler yaşamının geri kalan kısmını, çalışırken kazandığı gelirin çok altında bulunan bir iş göremezlik geliri ile sürdürmek durumunda kalabilir. Kuşkusuz işçi açısından yaşanan bu sorunlar, işçinin bakmakla yükümlü olduğu hane halkı üzerinde de etkisini gösterecektir. Her şeyden önce işçinin gelir düzeyi düştüğünden hane halkının da geliri düşecektir (Süzek, 2011).

İşçinin iş kazası sonucu yaşamını yitirmesi ise ailenin maddi ve manevi bir çöküşüne neden olabilecektir. İş kazası sonucu yaşamını yitiren işçinin ailesi, kaybettiklerinin acısını çekerken bir yandan da gelirlerinin azalması ya da tümden sonlanması nedeniyle çok sıkıntılı günler geçirmesi muhtemeldir. Bir de kaza sonucu yaşamını yitiren işçinin, sosyal güvencesi yok ise, bu durumda aile hukuken herhangi bir tazminat hakkı ve devlet yardımı alamayacak ve daha büyük sıkıntı yaşayacaktır (Yılmaz, 2009). İş kazalarının işçi ve ailesi bakımından ortaya çıkardığı ekonomik maliyet hesaplanabilir olsa da; içinde çıkardığı sorunlar bakımından sosyo-psikolojik maliyetleri asla hesaplanamayacaktır. İş kazası sonrası vücudunda organ kaybına uğrayan, statüsünü kaybı yaşayarak birey statüsüne geçen işçinin, psikolojisinde de çevreye, topluma ve iş arkadaşlarına karşı küskünlük gibi bozulmalar ve aile içi diyaloglarında zayıflama gibi problemler ortaya çıkmaktadır (Ofloğlu-Uysal, 2000).

3.5.3 İşveren kesimi açısından önemi

Günümüz koşullarında işletmelerin varlıklarını sürdürmesi ve rekabet üstünlüğü sağlaması için, öncelikli şartın, çalışanların müesseselerinde kendilerini her konuda güvende hissedebilecekleri bir iş ortamında çalışmasıyla olabileceğini söylemek mümkündür. Bunun için, iş yerlerinin tasarımından, kuruluşuna; makinelerin yerleştirilmesinden üretim sürecinin başlatılmasına kadar birçok aşamada bulunan risk ve tehlikelerin, üretimde iş kazası ve meslek hastalığına yol açmadan işverenlerce alınacak önlemlerle engellenmesi gerekmektedir (Şimşek ve Öge, 2012).

Sürekli rekabet ortamı ile başa çıkabilmek için işletmeler kar paylarını artırmak ve maliyetleri azaltarak iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili alınacak tedbirleri maliyet unsuru olarak değerlendirdiklerinden göz ardı edebilmektedirler. Bunun sonucunda, dünyada ve ülkemizde sanayileşme ve teknolojik gelişmelere paralel olarak özellikle işyerlerinde üretken faktör olan çalışan kişilerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir takım sorunlar

ortaya çıkmıştır. Başlangıçta fazla önemsenmeyen bu sorunlar iş verimini ve işletmeyi hem maddi olarak hem de prestij olarak önemli ölçüde tehlikeye sokmasıyla öncelikli bir konu haline gelmiştir (Yılmaz, 2009).

İşletme içerisinde oluşacak kaza ve hastalıklar dolayısıyla meydana gelecek zararın etkisi, işverenin iş yeri ortamındaki gerekli risk ve tehlikeleri ön görememesi durumunda tamamen şansa kalmıştır. Örneğin; vinç kullanılan bir işletmede, arıza nedeniyle vincin motorundan yağ kaçması sonucu, oradan geçen bir işçinin bu yağa basıp ayağının kayıp düşmesi sonucu sadece iş kıyafetleri kirlenebileceği gibi, aynı zamanda başını sert bir cisme çarpıp yaralanıp ya da ölebilmek ihtimali vardır. Aynı şekilde kaynak işinde, çalışan bir işçinin, sadece gözlerinde bozukluk olabileceği gibi ileride kalıcı bir tehlikeli mesleksi bir hastalıkla karşılaşabilme durumu da vardır. Bu nedenle kazaların ve hastalıkları azaltmanın en iyi yolu, kaza ve hastalıklara yol açan tehlike ve risklerin önceden tespit edilip önlem alınmasıdır.

İşverenler, “*insan*” eksenli değil “*para*” eksenli bir yaklaşım sergileyerek iş ortamında bulunan risk ve tehlikelere önlem almaması sonucu oluşan, iş kazaları ve meslek hastalıklarının etkisiyle direkt ve indirekt maliyetler ile karşılaşmaktadırlar. Direkt(görünür) maliyetler iş kazası veya meslek hastalığı sonucu hesaplanabilen, önceden tahmin edilebilen, iş gücü kaybı, kaza sonrası ödenecek tazminat masrafları gibi kayıplardır. İndirekt(görünemeyen) maliyetler ise hesaplanamayan, önceden tahmin edilmesi çok zor olan üretim kayıplarıdır. Örneğin; işletmenin markasının zedelenmesi gibi sigortalanması mümkün olmayan kayıplardır (Demirbilek, 2005).

Bir kazada görünür kayıpların 4-10 katı kadar, görünmeyen kayıpların olduğu hesaplanmaktadır (Bilir, 2011). Kaza ve yaralanmaların işletmelere toplam maliyeti; bu olası durumu önlemek için yapılan harcamalar, meydana gelen olayın neden olduğu kayıplar ile olaydan sonra yapılan tüm harcamaların toplamıdır. İşverenler için iş sağlığı ve güvenliği eksikliğinden oluşan bu kayıplar, çalışanların sayısına, kazanın türüne, çalışanın kaza ya da hastalıktan etkilenme derecesine, işletmenin bağlı bulunduğu sektöre ve çevresel etkilerine göre değişiklikler gösterebilir. Örneğin; inşaatta meydana gelen bir iş kazası sadece inşaatın bulunduğu ortamı etkilerken, kimyasal bir fabrikada oluşan bir iş kazası hem işletme hem de çevresi için çok farklı maliyetler ortaya çıkarabilir (Orhan, 2007).

İş kazalarının ve meslek hastalıklarının işyeri açısından önemli etkileri bulunmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarına yatırım yapan ve ar-ge faaliyetlerinde bulunan işletmeler, iş yerinde bulunan donanım ve teçhizatı koruyup, iş yerindeki sağlık harcamalarını azaltırken, aynı zamanda hizmet ve üretimde de işletmenin kalitesini artıracaktır. Firmaların İş sağlığı ve güvenliği önlemleri konusunda yasal ve ulusal düzenlemelere uyarak, iş ortamında gerekli tedbirleri alarak, konunun üstesinden gelmesi, kendine duyulan güveni arttıracak ve geleceklerini de olumlu yönde etkileyecektir. Bu durum sağlıklı bir iş gücüne sahip firmaların, global piyasa rekabet koşullarında ellerini güçlendirecek ve ömürlerini uzatacaktır. İşletmelerin İSG bakımından istenen düzeyde olmaları hem iç pazarda hem de dış pazarda tercih sebebi olmalarına neden olacak ve prestij kazanmalarına neden olacaktır (Altınel, 2011). Aynı zamanda, sağlık önlemleri her açıdan alınmış bir iş yeri ortamında çalışmak, her şeyden önce işçinin moralini yüksek tutarken; üretim sürecine fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan daha sağlıklı katılan işçi sayesinde de işletme daha verimli çıktılara ulaşmasını sağlayacaktır (Şimşek ve Öge, 2012).

3.5.4 Ülke ve ekonomi açısından önemi

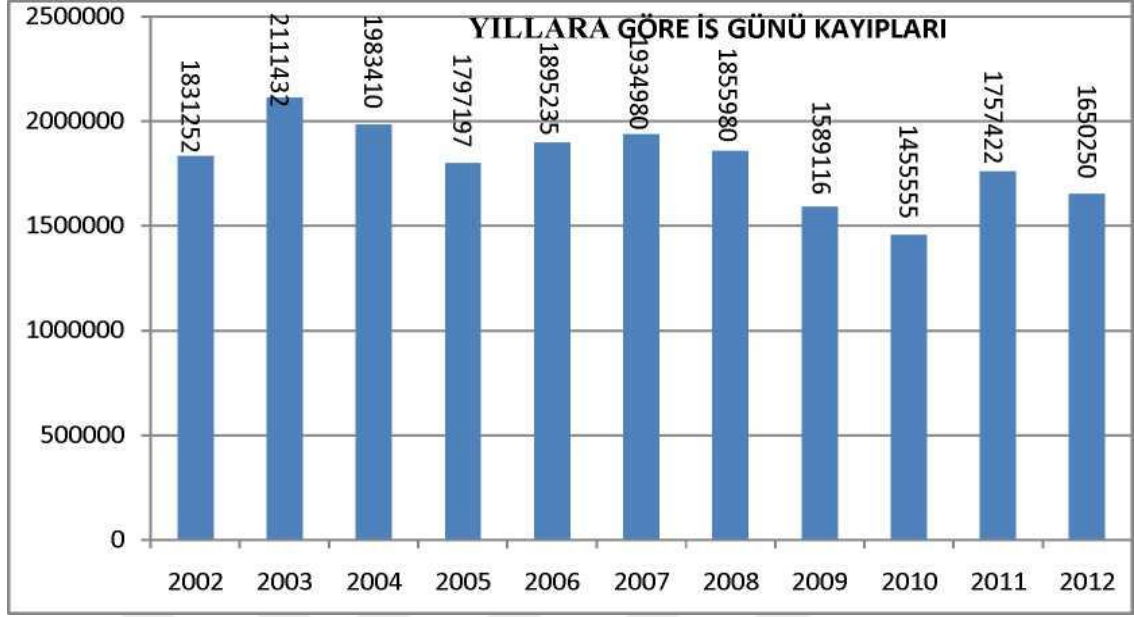
İnsanların gelirlerine bakılmaksızın, toplumun huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerden arınmasını sağlamak, hiç kuşkusuz devletin en önemli görevidir. Çalışanlar için sosyal güvenliğin sağlanması için iş kazaları ve meslek hastalıklarının önleyici tedbirlerin alınması ve uygun adımların atılması oldukça önemlidir. Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği bu konuda yaptığı açıklamada, “İş sağlığı ve güvenliğinin sosyal güvenliğin tam kalbinde yattığını” belirtmektedir. İş sağlığı ve güvenliği önlemlerine gerekli yatırımları yapmak, iş kazası ve meslek hastalıklarının minimize edilmesine, çalışanların ve bakmakla sorumlu oldukları ailelerinin huzur ve refahlarının korunmasına yardımcı olmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği hakkının gerçekleştirilmesi sosyal güvenlik içerisinde devlete verilmiş bir sorumluluktur (Karadeniz, 2012).

Sosyal anlamda toplumun huzuru ve barışı açısından, ekonomik açıdan üretim ve emek verimliliğinin artması yönünden iş sağlığı ve güvenliği kesimi toplumun tüm tabakalarını ilgilendirmektedir (Demirbilek, 2005). Ülke ekonomisi de işletmeler ve çalışanlar kadar, iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle birçok kayıplara uğramaktadır. Bir kere yetişmiş insan gücü kaybı ve bunların iş göremez duruma

gelmeleri ÷lke ekonomisini zarara uğratmaktadır. Sosyal ve k÷lt÷rel bir varlık olan insan g÷c÷n÷n kaybı toplumun bir kaybıdır. Bu kaybın maddi ve manevi olarak ölç÷lmesi son derece g÷çt÷r.

İnsan unsurunun üretimi tasarlayan, planlayan, yöneten ve pazarlayan yönü düşün÷ldüğünde ekonomik faaliyetler üzerine etkisi oldukça önemlidir. İş kazaları ve meslek hastalıkları işgörenleri çalışmaktan alıkoyan en önemli nedendir ve çalışanların ÷lke ekonomisinin üretken kapasitesine yaptıkları katkıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıkları, ÷lke ekonomileri için büyük bir zenginlik olan yetişmiş insan g÷c÷n÷n azalmasına ve iş günü kayıplarının önemli boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda, iş kazaları ve meslek hastalıklarının yarattığı iş günü kayıpları, her dönemde grev ve lokavtların yol açtığı iş günü kayıplarından daha fazla tespit edilmiştir (Bilir, 2011).

Şekil 2: Ülkemizde iş kazaları ve meslek hastalıklarının sonucunda oluşan yıllara göre iş gün kayıpları

Kaynak: T.C. SGK, İstatistik Yıllıkları, 2002-2012; <http://www.sgk.guv.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> (19.06.2015)

Ülkelerin İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu kaynaklanan ekonomik kayıp konusunda İLO tarafından yapılan çalışmalara göre, küresel gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %4'ü olarak tahmin edilmektedir. Üretim ve sermayesi gelişmekte olan ülkelerde ise işten kaynaklanan kaza, hastalık ve ölümlerin maliyeti GSYİH'nin %10'una kadar artmaktadır (Demirbilek, 2005). ILO'ya göre dünyada her yıl 2,8 trilyon dolar İş sağlığı ve güvenliği nedeniyle oluşan sorunlar nedeniyle kaybedilmektedir (<http://www.ilo.org>).

Dünyanın en büyük 17inci ekonomisi olan Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2013 verilerine göre GSYİH, 1 Trilyon 500 milyar Türk Lirası(TL) olduğu bilinmektedir (<http://www.tuik.gov.tr>). ILO'nun yaptığı çalışmaları göz önünde bulundurursak, GSYİH'nin en azından yüzde 4'nün yaklaşık 60 milyar TL'sinin iş kazası ve meslek hastalıklarından kaynaklanan ekonomik kayba yol açmaktadır. Ülkemizde iş kazaları ve meslek hastalıklarından sorumlu merci olan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı(ÇSGB)'nin 2014 yılı bütçesi 33 milyar TL olduğu düşünüldüğünde bu rakamın ne kadar büyük olduğu gözler önüne serilmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre 2014 yılında bir asgari ücretlinin işverene toplam maliyeti 1333 TL'dir (<http://www.csgb.gov.tr>). Basit hesaplama ile bu kayıp (60 milyar TL/(1333TL*12)) yaklaşık olarak 3 milyon 750 bin 937 kişinin alacağı asgari ücrete karşılık gelmektedir. İşsizlik oranının %10 olduğu ülkemizde bu rakamlar göz önüne alındığında, iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınacak önleyici uygulamaların ülke ekonomisine ne kadar katkı yapacağını ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre; sigortalı çalışanların, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün %10 veya daha fazla oranda kaybetmesi sonucunda sürekli iş göremezlik geliri bağlanır. Sigortalı çalışanların iş kazası ve meslek hastalığı sonucu hayatlarını kaybetmesi sonucu ise ailelerine ölüm geliri bağlanmaktadır. Sürekli iş göremezlik geliri sigortalının mesleğinde kazanma gücüne göre hesaplanır ve buna göre ödeme yapılır. Ölüm geliri, ölen sigortalının aylık kazancının %70'i hak sahiplerine hisseleri oranında paylaşılır (Koç ve Akbıyık, 2011).

Tablo 1: İş kazası ve meslek hastalığı sigortasından gelir alanların sayısı

Yıllar	GELİR ALANLAR		
	Sürekli İş Göremezlik	Ölüm Aylığı	Toplam
2009	57422	74554	131976
2010	58496	76397	134893
2011	58966	78336	137302
2012	60612	79326	139938
2013	61492	81383	142875

Kaynak: T.C. SGK, İstatistik yıllıkları,2009-2012;
<http://www.sgk.guov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> (19.07.2015)

Çalışanların iş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremez hale gelmesi veya hayatını yitirmesi sonucu ailesine bağlanan ölüm aylıkları giderleri devlet ekonomisi açısından önemli bir gider kalemini oluşturmaktadır. Tablo 1'de ülkemizde iş kazaları ve meslek hastalığı sigortasından gelir alanların 2009-2013 yılları arasında

dağılımı görülmektedir. SGK' undan gelir alanların sayısı 2013 yılında 142875 kişi olarak tespit edilmiştir.

Ülkemizde SGK 2014 Eylül ayında yayınladığı rapora göre bu rakam artış göstermiş ve 144448 kişi olarak tespit edilmiştir.(<http://www.sgk.gov.tr>)Geçirdikleri iş kazası ve meslek hastalığı sonucu, sürekli iş göremezlik ödemeleri alan işçi ya da ölüm aylığı alan işçi yakınları, gelir vergisinden muaf tutulduğundan, aynı zamanda ülke ekonomisi açısından vergi kaybı da söz konusu olmaktadır (Koç ve Akbıyık, 2011). Ülkemizde İş kazası ve meslek hastalığı sonucu oluşan verilere baktığımızda yaşanan işgücü kaybının, ülkemizin kalkınmasını yavaşlamakta ve refah seviyelerinde düşüş yaşanmaktadır.

Ülkemizde daha önceleri sadece önlem almayan işyerlerini ve işverenleri cezalandırmaya odaklı olan sistemde, son zamanlar da gelişme göstermiştir. Küçük ölçekli 10 ve daha az çalışanı olan ve tehlikeli iş yerlerinde çalışan başına devlet desteği verilmeye başlanmıştır. Soma faciası sonrası ise, işyerlerine teşvik amaçlı kazasız işyerlerine vergi indirimi yapılması uygulanmaya başlanmıştır (<http://www.bugun.com.tr>).

Gelişmekte olan devletlerde kontrol mekanizmaları tam olarak oluşmadığı için ortaya çıkan önemli bir sorun da kayıt dışı istihdam ve taşeronluktur. Taşeronlaşma ve kayıt dışı istihdamın yoğunlaştığı sektörler (tarım, inşaat, maden gibi) irdelenip, göz önüne alındığında iş kazası ve meslek hastalıklarını önemli derece de etkilediği gerçektir. İş güvenliği tedbirlerinin alınmasını nerdeyse imkânsızlaştıran taşeronluk uygulamaları ve kayıt dışı istihdamlar özellikle gelişmekte olan bizim gibi ülkelerde yarayan bir kana olmaya devam etmektedir (Yılmaz, 2009).

Ülkemizde en son yayınlanan 2009-2013 Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politikasında, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin ülke düzeyinde etkinliğinin artırılması sonucunda meydana gelen iş kazası sayılarında önemli bir azalmanın olacağı öngörülmüş ve % 20 azaltılması hedeflenmiştir (www.csgeb.gov.tr). Ancak, 2014 yılında Soma'daki madende 301 ölü, Torun Center inşaatında düşen asansörde yiten 10 can ve halen Ermenek'teki kömür madeninde suyun altında kalan 18 işçi. 2014 yılında 1886 kişi iş kazalarında can vermiştir. Bu facialar sonrası ülkemizde çıkarılan yönetmelik ve yapılan teftişlerin durumu tartışılmaya başlanmıştır (www.guvenlicalisma.org).

3.5.4.1 Yapı işlerinde sağlık ve güvenlik yönetmeliği

Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği'nin amacı, yapı işyerlerinde alınacak asgari sağlık ve güvenlik şartlarını belirlemektir. Bu Yönetmelik, Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği ile Sondajla Maden Çıkarılan İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği kapsamındaki işyerleri hariç, 22.5.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına giren tüm yapı işyerlerinde uygulanmaktadır (Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı, 2004).

Bu Yönetmelikte belirtilen daha sıkı ve özel önlemler saklı kalmak kaydı ile yapı işlerinde, İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği hükümleri de uygulanır. Bunun dışında bu yönetmelikte Koordinatörlerin Atanması, Sağlık ve Güvenlik Planı ve Bildirimi, Proje Hazırlık Aşamasında Genel Prensipler, Koordinatörlerin Proje Hazırlama Aşamasındaki Görevleri, Koordinatörlerin Proje Uygulama Aşamasındaki Görevleri, Proje Sorumlusu ve İşverenlerin Sorumlulukları, İşçilerin Bilgilendirilmesi, İşçilerin Görüşlerinin Alınması ve Katılımlarının Sağlanması gibi maddelerle iş sağlığı ve güvenliğinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı, 2004).

3.5.4.2 İş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanların görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik

Bu Yönetmelik; iş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanların nitelikleri, sayısı, görev, yetki ve sorumlulukları, eğitimleri ve çalışma şartları ile ilgili usul ve esasları belirlemektedir (Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı, 2004).

Ayrıca, sanayiden sayılan, devamlı olarak en az elli işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerini kapsamakta olup işverenin yükümlülükleri, iş güvenliği uzmanının nitelikleri ve çalışma şartları, görevleri, yetki ve sorumlulukları, sertifika sınıfları gibi konularla ilgili gerekli hükümleri de içermektedir (Yetkin, 2004).

3.6 İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Bazı TSE Standartları

Standart No: TS 12442 Kabul Tarihi: 13.4.1998

Standartın Adı: İş Sağlığı ve Güvenliği-İş Kazası Raporu Kapsam: Bu standart, iş kazası durumunda düzenlenecek iş kazası raporunda, bireysel iş kazası raporunda ve iş yeri kaza raporunda bulunması gereken hususları ve kimin nasıl dolduracağına dair ilkeleri kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 3021 Kabul Tarihi: 23.2.1978

Standartın Adı: Parça Yükler İçin Sürekli Mekanik Taşıma Ekipmanları- Plakalı, Zincirli Konveyörlerle İlgili Güvenlik Kuralları

Kapsam: Bu standart, parça yükler için sürekli mekanik taşıma ekipmanlarından, plakalı, zincirli konveyörlerle ilgili özel güvenlik kurallarını kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS EN 791

Kabul Tarihi: 20.1.2003

Standartın Adı: Sondaj Makineleri-Güvenlik

Kapsam: Bu standart, üretici tarafından öngörülen şartlar altında ve amacına uygun kullanıldığında, mekanize sondaj makineleriyle ilgili önemli tehlikeleri kapsar. Bu standart, tasarım, imalat işletme ve bakımla ilgili güvenlik şartlarını belirler. Bu standart, tünel açma, madencilik, inşaat ve su sondaj işleri için yüzeyde ve yeraltında kullanılan sondaj makinelerine uygulanır. Bu standart, aynı zamanda muhafaza borularını da kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS EN 12418 Kabul Tarihi: 15.1.2002

Standartın Adı: Şantiyelerde Kullanılan Kâgir ve Taş Kesme Makineleri - Güvenlik Kapsam: Bu standart, en az bir destek yüzeyine sahip taşların, diğer mineral yapı malzemelerinin ve kompozit malzemelerin kesilmesi amacıyla genellikle bina inşaatında kullanılan taşınabilir, çalışma sırasında sabit halde tutulan kâgir ve taş kesme makinelerini kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 9725 Kabul Tarihi: 14.1.1992

Standartın Adı: İnşaat ve Kazı Makineleri-Operatör Eğitimi için Uygulanacak Esaslar

Kapsam: Bu standart, TS 8384'de verilen inşaat ve kazı makinelerine uygun operatör eğitimi için gereken kuralları kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 8983 Kabul Tarihi: 19.3.1991

Standartın Adı: İnşaat Sırasında Yapılarda Alınması Mecburi Genel Emniyet Tedbirleri

Kapsam: Bu standart, yerüstü veya yeraltında; su üstü veya su altındaki bilimum inşaat sahalarında, inşaat sırasında, kazı ve yıkım işleri ile kalıp yapım-söküm, elektrik işlerinde ve bu işlerde kullanılan iskele, merdiven sabit ve/veya hareketli makine ve teçhizatın kullanılması sırasında alınması mecburi genel emniyet tedbirlerini kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 8481 Kabul Tarihi: 2.10.1990

Standartın Adı: İnşaat Sırasında Yapılarda Alınması Mecburi Genel Emniyet Tedbirleri

Kapsam: Bu standart, inşaat iş iskeleleri ve kalıp iskelelerinde kullanılan çelik boruları kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 8538 Kabul Tarihi: 20.11.1990

Standartın Adı: İnşaat İş İskeleleri Yapım Kuralları – Ahşap

Kapsam: Bu standart, yapı yüzeylerinin sıvanması, onarılması, duvar örülmesi, bu işler için gerekli malzemelerin çıkartılması ve çalışacak işçilerin emniyetle çalışmaları için yapılacak ahşap iskelelerin yapım kurallarını kapsar (TSE, 2005). Standart No: TS 8539 Kabul Tarihi: 20.11.1990

Standartın Adı: İnşaat İş İskeleleri Yapım Kuralları-Metal

Kapsam: Bu standart, yapıda yüzeylerin sıvanması, onarılması, duvar örülmesi, bu işler için gerekli malzemeleri çıkartılması ve çalışacak işçilerin emniyetle çalışmalarını için yapılacak metal iskelelerin yapım kurallarını kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS EN 474-1 Kabul Tarihi: 6.4.2001

Standartın Adı: İnşaat ve Kazı Makineleri- Emniyet- Bölüm 1: Genel Özellikler
Kapsam: Bu standart, silindirler hariç inşaat ve kazı makineleri için genel emniyet özelliklerini kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 12815 Kabul Tarihi: 13.3.2002 Standartın Adı: İnşaat (Betonarme) Demircisi

Kapsam: Bu standart, İnşaat (Betonarme) demircisi mesleğini icra eden kişinin tarifini, bu meslekte kullanılan temel araç-gereç ve ekipman ile sahip olunması gereken özellikleri ve bu özelliklerin ölçümü ve değerlendirilmesini kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 12784 Kabul Tarihi: 20.11.2001 Standartın Adı: İnşaat Teknisyeni

Kapsam: Bu standart, inşaat teknisyenliği mesleği ile bu mesleği icra eden kişinin tarifini, sınıflandırılmasını, bu meslekte kullanılan asgari araç- gereç ve ekipman ile inşaat teknisyenliği mesleği ile ilgili sahip olması gereken özelliklerin ölçümü ve değerlendirilmesini kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS 12786

Kabul Tarihi: 20.11.2001 Standartın Adı: Betonarme Kalıpcısı

Kapsam: Bu standart, betonarme kalıpcılığı ile bu mesleği icra eden kişinin tarifini, sınıflandırılmasını, bu meslekte kullanılan asgari araç gereç ve ekipman ile her sınıftaki elemanın sahip olması gereken özelliklerin ölçümünü ve değerlendirilmesini kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS ISO 9244 Kabul Tarihi: 30.12.1997

Standartın Adı: İnşaat ve Kazı Makineleri-Emniyet İşaretleri ve Tehlike Levhaları-Genel Prensipler

Kapsam: Bu standart, inşaat ve kazı makinelerine kalıcı olarak takılan emniyet işaretleri ve tehlike levhalarının tasarımı uygulaması için genel prensipleri kapsar.
Standart No: TS ISO 13200 Kabul Tarihi: 8.12.1998

Standartın Adı: Vinçler-Emniyet İşaretleri ve Tehlike Levhaları-Genel Prensipler
Kapsam: Bu standart, ISO 4306-1 de belirtilen vinçlere kalıcı olarak takılan emniyet işaretleri ve tehlike levhalarının tasarımı ve uygulanması için genel prensipleri kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS ISO 12480-1 Kabul Tarihi: 13.4.1999

Standartın Adı: Vinçler-Emniyetli Kullanım-Bölüm 1:Genel

Kapsam: Bu standart, işletimde emniyet sistemleri, yönetim, planlama, seçim, kurma ve sökme, işletim ve bakım ve kullanıcı için sapancılar (yükü askıya alanlar) ve işaret vericilerin seçimi de dâhil olmak üzere vinçlerin emniyetli kullanımı için gerekli olan uygulamaları kapsar (TSE, 2005).

Standart No: TS EN 500-1 Kabul Tarihi: 7.3.1997

Standartın Adı: Gezer (Mobil) Yol İnşaat Makineleri-Emniyet Kuralları-Bölüm 1: Genel Kurallar

Kapsam: Bu standart, gezer (mobil) yol inşaat makineleri için genel emniyet kurallarını kapsar (TSE, 2005).

3.7 İş Sağlığı ve Güvenliğinde Örgütsel Eğitim

10 Haziran 2003'te yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu'nun 5 inci bölümü İş Sağlığı ve Güvenliği başlığını taşımaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili yönetmeliklerin en kapsamlısı 9 Aralık 2003'te yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği eğitim konusunu da önemsemektedir. Avrupa Birliği'ne uyumun bir gereği olan bölüm 3.2.3. de yer alan yönetmelikler, bize eğitim konusunda daha da yoğun çalışılması

gerekliliğini göstermektedir. iş sağlığı ve güvenliği Politikası'nda, eğitim ile "0 (Sıfır) İş Kazası" hedeflenmelidir. Eğitim; bir insanı, toplum yaşamına uydurmak, bazı yeteneklerini geliştirmek ve bazı değerlere saygı duymaya yöneltmek için uygulanan yöntemlerin tümüdür (Hachette, 1983).

İşçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmaları; tıp, fizik, kimya, psikoloji, sosyoloji, istatistik ve ergonomi gibi çok sayıda bilim dalının beraber çalışmasını gerektiren önemli bir konudur (Görücü, 2004).

Uluslararası Çalışma Teşkilatının çalışmaları doğrultusunda uzmanlarca yapılan araştırmalar sonucu, iş kazaları ve meslek hastalıklarının % 98 oranla önlenbilir olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum toplumsal eğitim ile birlikte konuyla ilgili eğitim ve öğretim öneminin ortaya çıkarmaktadır (Yetkin, 2004).

4. YAPI İŞLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Yapı üretimi, dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar, girişim, tasarım, yapım, kullanım/bakım-onarım aşamalarıdır. Her aşamada rol alanlar kendi içinde örgütlenmektedir. Bir yapı üretimi örgütlenmesinde ilk olarak girişimcinin olması gerekmektedir. İhtiyaçlara göre kararların verildiği, fizibilite çalışmalarının yapıldığı girişim aşamasında, kamu ve özel sektör girişimci olabilmektedir. Yapının projelerinin hazırlandığı tasarım aşamasında, tasarımcı olarak mimar, inşaat mühendisi, makine mühendisi, elektrik mühendisi, iç mimar, peyzaj mimarı gibi ünvanlara sahip teknik elemanlar görev almaktadır. Tasarım aşamasından sonra yapı üretimi örgütlenmesinde, iş sağlığı ve güvenliği'nin büyük önem taşıdığı yapım aşaması gelmektedir.

Yapı üretimi örgütlenmesinin yapım aşaması karmaşık faaliyetleri içermekte ve en uzun süreci oluşturmaktadır. Yapım aşamasında; işveren, teknik elemanlar ve işçiler yer almaktadır. Bunları, işveren, alt yüklenici, yapı denetim, iş güvenliği uzmanı, mühendis, mimar, fenni mes'ul (T.U.S), usta, kalfa-formen, işçi, iş makinesi operatörü, çavuş, şantiye bekçisi olarak sıralamak mümkündür. Bu elemanların kendilerine özgü görev, yetki ve sorumlulukları vardır. Yapım aşamasında işleri ağırlıklı olarak işçiler yapmaktadır. Bu sebeple, iş kazalarının büyük bölümüne işçiler uğramaktadır. Yapı üretim sektörü yapım aşamasında, meydana gelen kazalar yüksek değerleri göstermektedir (SSK, 2006).

Bu durumun, denetim elemanı sayısındaki yetersizlik, iş sağlığı ve güvenliği eğitimi eksikliği ve ekonomik nedenlerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Görücü, 2004).

Ülkemizde ölümlle sonuçlanan kaza sayısı gelişmiş ülkelerinkine oranla daha fazladır. Her şantiyede küçük çapta pek çok kaza meydana gelebilmektedir. Sektörde meydana gelen iş kazalarının ciddi boyutlara ulaşması, çalışanların güvenliği ve sağlığı konusunun üzerinde durulması gereken önemli bir sorunun varlığını ortaya koymaktadır (Eurostat, 2001).

4.1 Devlet Denetimleri (Kurumlar, Görev ve Yetkiler)

4857 sayılı İş Kanunu Madde 91’de, ‘Devlet çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasını izler, denetler ve teftiş eder’ olarak belirtilmektedir. Bu görev, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı ihtiyaca yetecek sayı ve özellikle teftiş ve denetleme yetkilisi iş müfettişlerince yapılmaktadır. Askeri iş yerleri ile yurt güvenliği için gerekli maddeler üretilen iş yerlerinin denetim ve teftişi konusu ve sonuçlarına ait işlemler Milli Savunma Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca birlikte hazırlanacak yönetmeliğe göre yürütülmektedir (ÇSGB, 2005).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın iş sağlığı ve güvenliği konusundaki denetim sorumlu birimi İş Teftiş Kurulu’dur. Denetim konusunda, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde görev alan müfettişler de bazı yetkilere sahiptirler. Bakanlık bünyesinde, denetimle doğrudan ilişkili olmayan ancak iş sağlığı ve güvenliği konusunda hizmet veren İşçi sağlığı Genel Müdürlüğü ve bünyesindeki iş sağlığı ve güvenliği Merkezi (İŞGÜM) ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM) bulunmaktadır.

4.1.1 İş teftiş tüzüğü’ndeki hükümler

Madde 1 - Çalışma mevzuatının uygulanmasında müfettişlerce Devlet adına yapılacak izleme, denetleme ve teftişin ilkeleri, teftiş hizmetinin örgütlenmesine ilişkin kurallar, işyerlerinde tutulacak teftiş defterlerinin biçimi, ne yolda doldurulacağı ve bununla ilgili işlemler, müfettiş ve müfettiş yardımcılarının görev, yetki ve nitelikleriyle işe alınmaları ve çalışma yöntemleri bu tüzükte belirtilmektedir (ÇSGB, 2005).

Madde 2 - Bu tüzükte geçen;

- "Bakanlık" sözcüğü, Çalışma Bakanlığı,
- "Çalışma mevzuatı" deyimini, çırak yâda işçilerle işverenler arasında çalışmadan doğan ilişkileri düzenleyen, çalışma hayatıyla ilgili, yasa, tüzük ve yönetmelikler,

- "Teftiş" sözcüğü, görmek, izlemek, incelemek, araştırmak ve önlemek,(Değişik: 21.7.1989 - 89/14389 K.) "Müfettiş" sözcüğü, işyerlerinde işin yürütümü, işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgili teftiş yapan baş işmüfettişleri, işmüfettişleri ve teftiş yetkisi verilmiş iş müfettişi yardımcılarını anlamına gelmektedir (ÇSGB, 2005).

Madde 3- İş Teftişi, İş Teftiş Kurulu'nca yürütülür. Kurul, bakanlık makamına bağlı olup, teftişe yetkili bir başkanla baş iş müfettişi, iş müfettişi ve iş müfettiş yardımcılarında oluşmaktadır. Kurul başkanı en az on yıl müfettişlik yapmış olanlar arasından atanmaktadır. Kurulun yazı ve hesap işleri bir büro tarafından yürütülmektedir. Müfettişler, hizmet gereklerine göre, merkezde veya gruplarda görevlendirilirler. Grup başkanı en az yedi yıl müfettişlik yapmış olanlar arasından belirlenmektedir. Birden çok müfettiş birlikte görevlendirilirse, çalışmalarını kıdemli müfettiş yönetmektedir (ÇSGB, 2005).

Madde 10 - İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın görev ve yetkileri;

Çalışma hayatıyla ilgili mevzuatın uygulanmasını denetlemek,

- İş teftişiyle ilgili mevzuat çalışması yapmak ve mevzuatta görülen boşluk ve aksaklıkların giderilmesi için alınması gerekli önlemler konusunda görüş bildirmek,
- İş teftişiyle ilgili istatistikleri tutmak, değerlendirmek, yorumlamak ve yayınlanmasını sağlamak,
- Mevzuatta öngörülen ve bakanlık makamınca verilen diğer işleri yapmak (ÇSGB, 2005).

Madde 13 - Müfettişlerin görevleri;

- İş Teftiş Kurulu Başkanı veya grup başkanınca kendilerine verilen işleri yapmak,
- Çalışmalarının sonuçlarını rapora bağlayarak grup başkanına vermek,
- Görevli oldukları yerlerde, programlarında bulunmayan, fakat iş sağlığı ve güvenliği yönünden kesin ve ciddi zorunluluk bulunan durumlarda, kendilerinden ve derhal işe el koyarak gereğini yapmak ve durumu grup başkanına bildirmek,
- Mevzuatta gördükleri boşluk ve aksaklıkların giderilmesi için önerilerde bulunmak,

- İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca düzenlenen anketleri yürütmek ve istenen istatistik bilgileri derlemek,
- Teftiş programı gereğince yapacağı işlerin yer ve gününü belirleyen aylık çalışma çizelgesini hazırlayarak iki örneğini grup başkanına vermek,
- Yasalarla verilen diğer görevleri yapmak (ÇSGB, 2005).

Madde 15 - Müfettişlerin yetkileri;

- Bu tüzüğün kapsam ve amacı çerçevesinde iş yerlerindeki çalışma koşullarıyla üretim ve yapım yöntemlerini incelemek,
 - İşveren ve işçileri veya konuyla ilgili bulunan kimseleri, işyerinde yâda işyeri dışında dinlemek, sorular sormak, bunlardan gerekli bilgileri istemek ve imzalı ifadelerini almak,
 - Mevzuatın tutulmasını veya bulundurulmasını öngördüğü kayıt, puantaj cetveli, defter, belge, liste, çizelge, rapor, bordro, makbuz, hesap pusulası, ilan, sağlık raporu, iş sağlığı ve güvenliği kurulu defteri, tesisat, makine ve cihazların periyodik bakım ve kontrol kartları vb. belgelerin işyerlerinde bulundurulup bulundurulmadığını tespit etmek, bunları işveren veya vekilinden incelemek üzere istemek, gerektiğinde örnek ve özet çıkarmak.
 - İşyerinde inceleme olanağı bulunmayan veya işyerinde bırakıldığında inceleme seyrinin değiştirilmesi ya da suç kanıtlarının yok edilmesi olasılığı bulunan durumlarda, ilgili belgeleri, üzerlerinde silinti, kazıntı ve ek yapılmadan geri vermek koşuluyla bir örneğini işyeri yetkilisine vereceği imzalı ve mühürlü bir saptama tutanağı düzenleyerek geçici olarak almak,
 - İşyerinde kullanılan makine, araç, gereç, aygıt, tesis vb. ile yapımda kullanılan veya işlenen ham madde ve bunların işlenmiş olanlarını görmek, iş sağlığı ve güvenliği bakımından zararlı, tehlikeli ve mevzuata uygun olup olmadıklarını incelemek ve araştırmak, gerektiğinde kullanılan veya işlenen hammaddelerle işyerindeki hava, duman, buhar, toz vb. den örnekler alıp tahlil ve muayene etmek veya ettirmek, (Örnekler, işveren veya işveren vekili, bulunmadıklarında işyerinde çalışanlardan birinin önünde ve durum bir tutanakla belgelenmek ve bir kaba konup mühürlenmek suretiyle alınır.)
 - Görevlerini yaptıkları sırada İş Kanunu'na göre suç sayılan eylemlere rastladıklarında;
- i. Bu eylemler, işçilerin, yaş, cinsiyet ve sağlık durumlarına ilişkin ise bu

- durumdaki işçileri çalışmaktan alıkoymak,
- ii. İşçilerin sağlığı ve güvenlikleriyle ilgili yakın tehlikeleri, üretime en az etkili olabilecek biçimde, tehlike gösteren makine veya tesisleri veya bölümlerini mühürleyerek, olanak varsa tehlike kaynağının yerini değiştirerek, kullanılması yasak ve zararlı maddeleri işverenin işyerinden uzaklaştırmasına kadar belirli bir kap veya yere koyup mühür altına alarak veya kullanılmasını yasaklayarak önlemek.
- Teftişe tabi olan veya tabi olduğu kanısına varılan işyerlerine ve eklentilerine, gündüz ve gecenin çalışılan herhangi bir saatinde işveren veya işveren vekillerine önceden haber vermeden girmek ve teftiş görevinin yerine getirilmesi işyerinin açılıp inceleme yapılmasını gerektiriyorsa, yasal bir sakınca olmamak koşuluyla, kapalı olan işyerlerini işveren veya vekiline açtırıp gerekli gördüğü incelemeyi yapmak. (ÇSGB, 2005).

Madde 16 - Müfettişlerin Sorumlulukları;

Müfettişler, başladıkları teftişleri olanaklar ölçüsünde, ara vermeden, kendileri yapmak zorundadırlar. Emir almadıkça işlerini bırakamaz; başka bir müfettişe devredemezler. Müfettişler, teftişle görevlendirildikleri işyerlerinde aldıkları emirde aksine bir açıklama yok ise, ilgili tüm mevzuatın uygulanmasını denetlemek zorundadırlar. Grup başkanları, bu durumu izlemek ve raporların bu yönden eksikliklerini tamamlamakla ve yinlendiğinde durumu İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bildirmekle yükümlüdürler. Müfettişler, teftiş sırasında, mevzuatla saptanan kuralların yerinde oluşunu, işçi, işveren veya bunların meslek kuruluşları ilgilileriyle tartışamazlar (ÇSGB, 2005).

Madde 17 - Teftiş programlarının hazırlanış ilkeleri;

İşyerlerinin teftişi, teftiş programlarına göre yapılır. Teftiş programları, işin yürütümüyle iş sağlığı ve güvenliği teftişleri için ayrı ayrı düzenlenmektedir. Aynı işyerinde her iki teftiş de yapılacaksa, ikisinin aynı zamanda yapılması esastır.

Programlar, müfettiş sayısı ile denetlenecek işyerlerinin sayı ve büyüklükleri, işçi sayısı, işin niteliği, işyerlerinin grup başkanlığına uzaklıkları ve ulaşım olanakları, işçi yakınmaları, iş kazalarının nitelik, yoğunluk, sıklık ve yaygınlığı göz önünde tutulmak

ve birer aylık dönemlere bölünmek suretiyle yıllık olarak hazırlanmaktadır. İşyerlerinin teftişi, olanaklar ölçüsünde, kısa aralıklarla yapılır. İşçilerin sağlık ve güvenliği bakımından tehlike gösteren veya ağır ve tehlikeli işlerin yapıldığı ya da mevzuat hükümlerine uyulmamasının alışkanlık haline getirildiği işyerlerinin denetlenmesi sık aralıklarla yapılır (ÇSGB, 2005).

Madde 18 - İş teftişinin zamanı;

Teftişler, işin ve işyerlerinin niteliğine göre etkili sonucu sağlayacak zamanlarda yapılır. Gece ve gündüz çalışılan işyerlerinin teftişleri, gece devresini de kapsayacak biçimde düzenlenir. Bazı dönemlerde çalışmalarını durduran veya azaltan işyerlerinin teftişi, tam çalışma dönemlerine rastlatılır (ÇSGB, 2005).

Madde 25 - İşverenlerin, işçilerin ve diğer ilgililerin yükümlülükleri;

İş müfettişleri, teftişe başlamadan önce veya duruma göre teftiş sırasında, işveren veya işveren vekiline kimlik belgeleriyle kendilerini tanıtır. İşverenler, işveren vekilleri, işçiler ve diğer ilgililer, iş müfettişlerinin görevlerini yapabilmeleri için gerekli kolaylığı göstermek ve bu yoldaki istemlerini geciktirmeksizin yerine getirmekle yükümlüdürler (ÇSGB, 2005).

4.1.2 Teftiş türleri

İş Müfettişleri çalışma yaşamının, teftiş, denetim, inceleme ve soruşturmalarını “Genel, Kontrol ve İnceleme” teftişi olmak üzere 3 şekilde yapmaktadırlar.

4.1.2.1 İşin yürütümü yönünden teftiş türleri

Genel Teftiş: İşyerinde işin yürütümü ve düzenlenmesi yönünden çalışma yaşamı ile ilgili tüm mevzuat hükümlerine uyulup uyulmadığı bakımından yapılan teftiştir. Genel teftişte, iş mevzuatı açısından aykırılığı veya eksikliği tespit edilenlerin, yasalara uygun hale getirilmesinin sağlanması esastır (Yetkin, 2004).

Kontrol Teftiş: Genel teftiş sonucunda mevzuata aykırılığı veya eksikliği tespit edilen hususların, verilen süre sonunda yerine getirilip getirilmediğinin kontrolü amacıyla yapılan teftiştir. Genel teftiş tarihi ile kontrol teftiş tarihi arasında geçen süredeki uygulamalar da kontrol teftiş kapsamında bulunmaktadır (Yetkin, 2004).

İnceleme Teftişi: İşin yürütümü veya iş sağlığı ve güvenliği yönünden yapılan ihbar, işçi şikâyetleri, fazla çalışma izni istemi, kadın işçilerin sanayiye ait işlerde gece postalarında çalıştırılmalarına ilişkin talep, işverenlerin postalar halinde çalışmalarının 15 günde bir değiştirilmesi istemleri, iş kolu tespiti, işçi sayısı ile sendika üye sayısının saptanması, grev oylaması, grev ve lokavt dışı kalacak işçilerin tespiti ve diğer başvurular gibi Bakanlığa ve ilgili kurumlara incelenmek üzere intikal ettirilen başvurulardan iş teftişi ile ilgili nitelikte olanlara yapılan teftiştir (Yetkin, 2004).

4.1.2.2 İş sağlığı ve güvenliği yönünden teftiş türleri

Genel Teftiş: İşyerinin ve işyerinde yapılan üretimin çeşitli aşamalarında, işyerine çalışan işçilerin sağlıklarını olumsuz yönde etkileyip meslek hastalığına yakalanmalarına ve aynı zamanda iş güvenliklerini tehlikeye düşürerek iş kazalarına uğramalarına yol açacak durumların tespit edilmesi ve önlenmesine yönelik teftiştir. Ayrıca, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğikurallarının tümüyle uygulanıp uygulanmadığının tespiti de bu teftiş ile yapılmaktadır. Genel teftişte iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı açısından, aykırılığı veya eksikliği tespit edilen hususların yasalara uygun hale getirilmesinin sağlanması esastır (Yetkin, 2004).

Kontrol Teftiş: Genel teftişte tespit edilenlerin işveren tarafından yerine getirilip getirilmediğini ve işyerinde yeni eksikliklerin ortaya çıkıp çıkmadığını saptamak amacıyla yapılan teftiştir (Yetkin, 2004).

İnceleme Teftişi: İhbar, yakınma, iş kazası, meslek hastalığı, kurma izni, kısmi işletme belgesi, maden işyerlerinin sabit tesisleri için işletme belgesi talepleriyle işyerinde postalar halinde çalışmaların 15 günde bir değiştirilmesi ve kadın işçilerin sanayiye ait işlerde gece postalarında çalıştırılmalarına ilişkin istemleriyle iş sağlığı ve güvenliğini ilgilendiren diğer konularda genel ve kontrol teftişler dışında kalan iş teftişiyle ilgili nitelikteki inceleme ve araştırma yapılan teftiştir (Yetkin, 2004).

4.1.2.3 Re'senteftiş

Müfettişler, iş mevzuatı ile ilgili hükümlerin uygulanmasının gecikmesi halinde, düzeltilmesi mümkün olmayacak aykırılıkların bulunduğu dair duyum aldıkları, gözlemledikleri ve/veya yaşamsal tehlike gördükleri işyerlerinde, teftiş yapmaya re'sen yetkilidirler (Yetkin, 2004).

4.1.2.4 SSK'nın teftiş, kontrol ve denetleme yetkisi

Sigorta müfettişleri, İş Kanunu'nda belirtilen teftiş, kontrol ve denetleme yetkilerine sahiptirler. Kurumun Yönetim Kurulu kararı ile görevlendirilen memurları, sigortalıların işlemleri ile ilgili, işyerlerinde yoklama ve tespit yapmakla yetkilidirler. Genel bütçeye dâhil daireler ve katma bütçeli idarelerin denetim elemanları kendi mevzuatları gereğince işyerlerinde yapacakları her türlü denetim ve incelemeler sırasında, çalıştırılanların sigortalı olup olmadığını da tespit ederek sigortasız çalıştırılanları kuruma bildirmekle yükümlüdürler. Kurum bu bildirimler üzerine gerekli yasal işlemi yapar. İlgililerin itiraz hakları saklıdır (Yetkin, 2004).

4.2 Yapı Üretiminde Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği

4.2.1 Yapı üretimi örgütlenmesinde iş sağlığı ve güvenliği bağlamında görev ve sorumluluk dağılımı

Yapı üretiminde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, belirli bir organizasyon dâhilinde uygulanması gerekmektedir. Özellikle büyük ve kurumsallaşmış firmalarda görev ve sorumluluklar, firmaların kendi bünyelerinde oluşturdukları yönetmeliklere göre belirlenmektedir. Bu bölümde yer alan bilgilerin uygulamalarını büyük ve kurumsallaşmış firmalarda görebilmek mümkündür.

4857 Sayılı İş Kanunu Madde 80' e göre; sanayiden sayılan, devamlı olarak en az 50 işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde her işveren bir iş sağlığı ve güvenliği kurulu kurmakla yükümlüdür. İşverenler iş sağlığı ve güvenliği kurullarınca iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına uygun verilen kararları uygulamakla yükümlüdür. İş sağlığı ve güvenliği kurullarının oluşumu, çalışma yöntemleri, ödev, yetki ve yükümlülükleri çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilmektedir (ÇSGB, 2005).

4857 Sayılı İş Kanunu Madde 81 e göre; devamlı olarak en az elli işçi çalıştıran işverenler, sosyal sigortalar kurumunca sağlanan tedavi hizmetleri dışında kalan, işçilerin sağlık durumunun ve alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin sağlanması, ilk yardım ve acil tedavi ile koruyucu sağlık hizmetlerini yürütmek üzere işyerindeki işçi sayısına ve işin tehlike derecesine göre bir veya daha fazla işyeri hekimi çalıştırmak ve bir işyeri sağlık birimi oluşturmakla yükümlüdür (ÇSGB, 2005).

İşyeri hekimlerinin nitelikleri, sayısı, işe alınmaları, görev, yetki ve sorumlulukları, eğitimleri, çalışma şartları, görevlerini nasıl yürütecekleri ile işyeri sağlık birimleri, Sağlık Bakanlığı ve Türk Tabipleri Birliğinin görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikte düzenlenmektedir. (ÇSGB, 2005).

4857 Sayılı İş Kanunu İş Kanunu Madde 82' ye göre; sanayiden sayılan, devamlı olarak en az elli işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde işverenler, işyerinin iş güvenliği önlemlerinin sağlanması, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi için alınacak önlemlerin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi hizmetlerini yürütmek üzere işyerindeki işçi sayısına, işyerinin niteliğine ve tehlikelilik derecesine göre bir veya daha fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendirmekle yükümlüdür. İş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanların nitelikleri, sayısı, görev, yetki ve sorumlulukları, eğitimleri, çalışma şartları, görevlerini nasıl yürütecekleri, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenmektedir. (ÇSGB, 2005).

4857 Sayılı İş Kanunu İş Kanunu Madde 77'e göre; işverenler işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak, işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür. İşverenler işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını denetlemek, işçileri karşı karşıya buldukları mesleki riskler, alınması gerekli tedbirler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek ve gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimini vermek zorundadır. Yapılacak eğitimin usul ve esasları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmektedir. İşverenler işyerlerinde meydana gelen iş kazasını ve tespit edilecek meslek hastalığını en geç iki iş günü içinde yazı ile ilgili bölge müdürlüğüne bildirmek zorundadır (ÇSGB, 2005).

4.3 Türkiye’de Yapı Üretim Sektöründe Meydana Gelen İş Kazaları ve İşçi Sağlığı-İş Güvenli Sorunu

Türkiye’de yapı üretim sektörü, ülke ekonomisinin başını çeken sektörlerden biridir. Ülke genelinde istihdam yaratma açısından da birinci sırada yer almaktadır. Bu derece büyük çaptaki bir sektörde sorunlar da büyük olmaktadır. Söz konusu bu sorunlardan biri iş sağlığı ve güvenliği sorunudur. Ülkemizde yapı üretim sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği sorunu oldukça önemli boyutlardadır.

SSK istatistiklerindeki verilerden yararlanılarak tablo 1’de, 1995 -2004 yılları arasında sigortalı olarak çalışan ülke geneli ve yapı üretim sektöründeki kişi sayıları verilmektedir (SSK, 2006). Bu sadece sigortalı olarak çalışan kesimdir. Sigortasız olarak çalışan daha binlerce işçinin varlığı unutulmamalıdır.

Tablo 2:1995-2004 yılları arası türkiye geneli ve yapı üretim sektöründe sigortalı olarak çalışanların sayısı.

Yıllar	Türkiye Geneli	Y.Üretim Sektörü
1995	4.163.880	852,613
1996	4.447.914	829,361
1997	4.578.425	867,37
1998	4.766.310	921,722
1999	4.961.905	1.072.455
2000	5.005.403	761,452
2001	4.886.881	681,882
2002	5.223.283	713,629
2003	5.615.238	685,902
2004	6.181.251	752,136
Ortalama	4.983.049	813,852

Tablo 2 incelendiği zaman 1995 -2004 yılı Sosyal Sigortalar Kurumu istatistiklerinin ortalama değerine göre yapı üretim sektöründe sigortalı olarak çalışan kişi sayısının, toplam çalışanların %16,33'lük bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Ülkemizde 43 adet tanımlanmış faaliyet grubu bulunduğu düşünülürse bu oranın ne kadar fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu kadar çok çalışanın olduğu ve riskli iş kollarına ayrılan yapı üretim sektöründe iş kazalarının çokluğu da kaçınılmaz olmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yapı üretim sektöründe iş sağlığı ve güvenliğine verilmesi gereken önem bir kez daha anlaşılmaktadır.

4.3.1 Yapı üretim sektöründe meydana gelen kaza tipleri ve alt grupları

İşçi sağlığı ve iş güvenliği kapsamında şantiyelerde meydana gelen kaza tipleri üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Kazaların meydana geliş şekillerinin belirlenmesi ile alınması gereken güvenlik önlemleri saptanabilmektedir. Aynı kazanın tekrarlanmaması için nasıl bir çalışma yapılması gerekliliği, eksikliklerin nasıl giderilebileceği belirlenebilmektedir. Şantiyelerde meydana gelen iş kazalarının ve sonuçlarının değerleri tablo 3'te belirtilmektedir (Müngen, 2005).

Tablo 3: Şantiyelerde meydana gelen iş kaza tiplerinin sayısal değerleri

KAZA TİPİ	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İnsan Düşmesi	538	36.6	426	22.7	964	28.8
Malzeme Düşmesi	139	9.5	202	10.8	341	10.2
Malzeme Sıçraması	5	0.3	158	8.4	163	4.9
Kazı Kenarının Göçmesi	98	6.7	40	2.1	138	4.1
Yapı Kısımının Çökmesi	86	5.9	24	1.3	110	3.3
Elektrik Çarpması	212	14.4	34	1.8	246	7.3
Patlayıcı Madde kazaları	37	2.5	65	3.5	102	3.0
Yapı Mak. Kazaları	162	11.0	59	3.1	221	6.6
Tezgâhlara ve Mak. El. Uzuv Kaptırma	-	-	525	27.9	525	15.7
Malzeme Arasında-Altında Uzuv Sıkışması	1	0.1	180	9.6	181	5.4
El Aletleri ile Ele Vurma	-	-	36	1.9	36	1.1
Sivri Uçlu Keskin Kenarlı Cisimlerle Yaralanma	-	-	70	3.7	70	2.1
Şantiye içi Trafik Kazaları	151	10.3	26	1.4	177	5.3
Diğer Tipteki Kazalar	39	2.7	34	1.8	73	2.2
TOPLAM	1468		1869		3347	

Tablo 3'ten de anlaşıldığı gibi yapı şantiyelerinde en çok meydana gelen kaza tipi %28,8'lik bölümü oluşturan insan düşmesi tipindeki kazalardır. Bunu %15,7'lik değerle tezgâhlara ve makine elemanlarına uzuv kaptırma tipindeki kazalar izlemektedir. İnsan düşmesi tipindeki kazalarda ölümle sonuçlanma oranı da %36,6'lık değerle birinci sırada yer alırken tezgâhlara ve makine elemanlarına uzuv kaptırma tipindeki kazalar da ölümle sonuçlanma meydana gelmemiştir. Malzeme düşmesi tipinde meydana gelen kazalar toplamda %10,2'lik değerle elektrik çarpması tipindeki kazalardan daha fazla olmasına karşın elektrik çarpması tipindeki kazaların ölümle sonuçlanan kaza değerleri insan düşmesinden sonra %14,4 lük değerle ikinci sırada gelmektedir. Yapı makinelerinde meydana gelen kazalar ve şantiye içi trafik kazaları toplamda malzeme düşmesi tipindeki kazalara göre daha düşük değerlerde olmasına karşın ölümle sonuçlanan kaza değerleri bakımında malzeme düşmesi tipindeki kazalardan daha fazladır.

Özellikle yapı şantiyelerinde en çok meydana gelen insan düşmesi tipindeki kazalara ait alt gruplar aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

4.3.1.1 İnsan düşmesi tipindeki kazalar

- Döşeme, platform kenarından düşme
- İskelelerden düşme
- Yapıdaki boşluklara düşme
- Çatılardan düşme

- Hemzemin düşmeler
- Elektrik ve telefon direklerinden düşme
- El merdivenlerinden düşme
- Sabit inşaat merdivenlerinden düşme
- Yük asansörlerinden düşme
- Zemindeki boşluklara düşme
- Diğer tipteki düşmeler

4.3.1.2 Malzeme düşmesi tipindeki kazalar

Meydana gelmesi ile oldukça ciddi sonuçlar verebilecek bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda verildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Gırgır vinç kullanımında malzeme düşmesi
- Yüksek yapı kısımlarından malzeme düşmesi
- Yükleme boşaltma sırasında taşıttan malzeme düşmesi
- Tünel tavanından malzeme düşmesi
- Elle taşınan malzemenin ayağa düşmesi
- Malzeme istifinin devrilmesi
- Ağır araç ve gereçlerin devrilmesi
- Yamaçtan malzeme düşmesi
- Krenle iletilen yükün düşmesi
- Diğer tipteki malzeme düşmeleri

4.3.1.3 Malzeme sıçraması tipindeki kazalar

Bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Taş parçası sıçraması
- Makinelere kopan parçaların sıçraması
- Çivi sıçraması
- Metal talaşı sıçraması
- Ahşap talaşı sıçraması
- Kireç sıçraması
- El aleti sıçraması
- Basıncı hava iletim elemanlarının sıçraması

- Asit vb. sıçraması
- Diğer tipteki malzeme sıçraması

4.3.1.4 Kazı kenarının göçmesi tipindeki kazalar

Özellikle kazılarda güvenlik eğimlerinin verilmemesinden kaynaklanan bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda verildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Kanal kenarını göçmesi
- Temel kenarının göçmesi
- Yamaçlardaki kazılarda şev göçmesi
- Kuyu göçmesi
- Diğer tipteki göçmeler

4.3.1.5 Yapı kısmının çökmesi tipindeki kazalar

Bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Yapım sırasında çökme
- Yıkım sırasında çökme
- Tamirat sırasındaki çökme
- Diğer tipteki çökmeler

4.3.1.6 Elektrik çarpması tipindeki kazalar

Bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Yapı yakınlarındaki gerilim hatlarının iletken malzeme ile teması çarpmalar
- Gırgır vinçteki kaçaklardan meydana gelen çarpmalar
- Gerilim hatlarındaki çalışmalar sırasındaki çarpmalar
- İç tesisattaki kaçaklardan meydana gelen çarpmalar
- Elektrikli el aletlerindeki kaçaklardan meydana gelen çarpmalar
- Elektrikli diğer araçlardaki kaçaklardan meydana gelen çarpmalar
- Diğer tipteki Elektrik çarpmaları

4.3.1.7 Patlayıcı madde kullanımındaki kazalar

Bu kaza tipinin çok sık olarak meydana gelmemesinin nedeni patlayıcı maddelerle çalışmaların yalnızca bazı özel işlerde ve durumlarda yapılmasındandır. Oldukça ciddi etkilerle sonuçlanabilecek bu kaza tipinin alt grupları aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Dinamit kapsülünün elde patlaması
- Patlamanın etki alanında kalma
- Patlamamış lağımın yeniden delinmesi
- Patlama sonrası kaya düşmesi, zemin kayması
- Diğer tipteki patlayıcı madde kazaları

4.3.1.8 Yapı malzemelerindeki kazalar

Gelişen teknoloji ile birlikte yapı şantiyelerinde iş makinelerinin kullanım yaygınlığı artmaktadır. Buna bağlı olarak son yıllarda yapı makinelerinde meydana gelen kazalarda ciddi oranda artışlar görülmektedir. Bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Yapı makinelerinin devrilmesi
- Makine elemanı altında-arasında kalma
- Makine elemanının elektrik dağıtım hattına teması
- Makine üzerine malzeme düşmesi
- Diğer

4.3.1.9 Tezgâhlara veya makine elemanlarına uzuv kaptırma tipindeki kazalar

Genelde ölümle sonuçlanmasa da, ağır yaralanma ve sürekli iş göremezlik şeklinde sonuçlar verebilmektedir. Bu kaza tipinin alt grupları aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Makine dişlilerine, tahvil tertibatlarına el kaptırma
- Şerit veya daire testerelele el kaptırma
- Planya tezgâhlarına el kaptırma
- Preslere el kaptırma
- Diğer tezgâhlara el kaptırma
- Diğer makine elemanlarına uzuv kaptırma veya sıkıştırma

4.3.1.10 Şantiye içi trafik kazaları

Özellikle büyük çaptaki şantiyelerde sürücülerin dikkatsiz ve kusurlu davranışları sonucu meydana gelen bu kaza tipine ait alt gruplar aşağıda belirtildiği gibidir (Müngen, 2005).

- Şantiye içi veya dışında görev sırasında sürücünün şantiyeye ait araçla kaza yapması
- Şantiyeye ait araçlara başka araçlar tarafından çarpılması
- Servis elemanlarının şantiyeye gidiş ve geliş sırasında uğradıkları kazalar
- Yol yapımı sırasında meydana gelen trafik kazaları
- Şantiye araçlarının çalışanlara çarpması
- Şantiyeye dışarıdan giren araçların kazaya sebebiyet vermesi
- Diğer

4.4 Türkiye'deki Yapı Üretim Sektörünün Kaza Sıklığı Açısından Değerlendirilmesi

Kaza sıklığı, genellikle bir yıl olarak seçilen bir zaman diliminde, çalışan 1000 kişi başına düşen iş kazası sayısını ifade etmek için kullanılmaktadır. Yapı üretim sektöründeki kaza sıklığı değerlerinin belirlenmesi ile konuyu daha iyi değerlendirmek mümkündür.

Yukarıdaki kaza sıklığı değerlerine bakıldığında, yapı üretim sektörünün Türkiye geneline göre daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Ancak bu durum her sene için geçerli değildir. Genel olarak değerlendirme yapmak gerekirse, yapı üretim sektörü Türkiye geneline göre daha iyi durumdadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından 2005 ve 2006 yıllarına ait bu konu ile ilgili değerler belirtilmediğinden bu yıllara ait bilgilerin değerlendirilmesi yapılamamıştır. Yukarıdaki verilerden, ülkemiz yapı üretim sektöründe iş sağlığı ve güvenliğikonusuna verilmesi gereken önemin ciddiyeti anlaşılmaktadır.

4.5 İş Kazalarının Temel Nedenleri

Genel olarak iş kazalarının nedenleri, bireysel nedenler ve çevresel nedenler olarak iki grupta toplanabilir. Bu konu detaylı bir şekilde ele alındığında ise çok yönlü etkenlerin olduğu görülebilir. Planlama, yönetim, uygulama, denetim ile ilgili nedenler olarak gruplandırmaların yanı sıra teknik, sosyal, fiziksel ve psikolojik, ekonomik ve bunlara benzer nedenlerin olduğu gruplamalar da yapılabilmektedir. Bu nedenle, kaza nedenleri belirli bir biçimde sabit olarak değerlendirmek doğru olmamaktadır. Alman araştırmacı Chossy'nin aşağıda belirtilen gruplandırması, kaza nedenlerinin çok yönlü olduğunu göstermektedir (Müngen, 1993).

1. Planlama ve Yönetim ile İlgili Hususlar

- Konstrüksiyon planlamasındaki eksiklikler
- İşletme planının dikkate alınmaması
- Yapım sürelerinin kısa tutulması
- İşlerin, konusunda uzman olmayan firmalara verilmesi
- Uygulamadaki kontrol ve denetimin yetersiz olması
- Çeşitli firmaların beraber çalışmalarının iyi düzenlenememesi

2. Yapımla İlgili Hususlar

- Konstrüktif eksiklikler
- Kötü yapı malzemesi kullanılması
- İşin niteliğine uygun olmayan malzeme kullanılması
- İşçilik hataları yapılması

3. Şantiye Donanımı ile İlgili Hususlar

- Ekipmanların hiç bulunmaması veya yetersiz olması
- Ekipmanların yapılan işe uygun olmaması
- Malzeme kusurlarının bulunması
- Konstrüktif eksiklikler bulunması
- Koruma önlemlerinin eksik olması

4. Çalışma ile İlgili Hususlar

- Ön hazırlık çalışmalarının, şantiye kuruluşunun hatalı veya eksik olması
- Makine araç ve tertibatlarının kontrolünün yeterli olmaması
- Yetersiz veya eğitilmemiş işgücü kullanılması
- Çalışanların gerektiği gibi denetlenmemesi

5. Çalışanların Davranışları ile İlgili Hususlar

- Mesleki eğitimin yetersiz olması
- Tecrübe eksikliğinin bulunması
- Sorumluluk bilincinin eksik olması
- Keyfi davranışlarda bulunulması
- Düşüncesizlik, hafiflik, umursamazlık

4.6 Kaza Tiplerine Göre Alınacak Temel Önlemleri

Kaza tiplerine göre alınacak güvenlik önlemleri aşağıda sıralanmaktadır (Yetkin, 2004).

4.6.1 İnsan düşmesine yönelik önlemler

- Yapı alanındaki tehlikeli kısımların açıkça sınırlandırılması ve buralara görünür şekilde yazılmış uyarı levhaları konulması
- İskelelerin taşıyabilecekleri maksimum ağırlığın tespit edilmesi ve iskele üzerine bu sınır ağırlığın rahatça görülecek şekilde levhalarla asılması
- Yüksekliği tabandan itibaren 3 metreyi geçen yerlerde çalışanlara güvenlik kemeri kullanılması
- Yapıların düşmeye neden olabilecek kısımlarında korkulukların temin edilmesi
- İskelelerin sağlam malzemeler kullanılarak kurulması
- İskele dikmelerinin yeterli ve güvenli bir şekilde, herhangi bir eğilme veya dayanım kaybına sebep olmasının engellenmesi

4.6.2 Elektrik çarpmasına yönelik önlemler

- Yapı alanı içindeki elektrik akımı taşıyan kısımların açıkça sınırlandırılması ve uyarı levhalar konularak aydınlatılması
- Kazı işlerinin yapıldığı yerlerde elektrik kabloları, gaz boruları, suyuolları ve benzeri tesisatın bulunup bulunmadığının kazı öncesi tespit edilmesi
- Enerji nakil hatlarına özel aletler kullanılmaksızın dikkatsizlikle dokunulmasının önlenmesi
- Binaya çekilen hatların özel bir vasıta kullanılmaksızın dokunulmasının engellenmesi
- Çalışanlara lastik eldiven ve çizme giydirilmesi

4.6.3 Yapı makinelerinde ortaya çıkabilecek kazalara yönelik önlemler

- Araçların herhangi bir kazaya neden olmayacak şekilde park edilmesi
- Ekskavatör, buldozer gibi araçların çevresinde çalışma esnasında insan bulundurulmaması

- Yapılan kazılarda araçların giriş-çıkışı için oluşturulan rampa eğimi 35 dereceden fazla olmaması
- Kamyon ve benzeri araçların yapı alanına giriş çıkışlarında manevralarının bir gözeticinin kontrolünde yaptırılması

4.6.4 Şantiye içi trafik kazalarına yönelik önlemler

- Şantiye içinde trafiğe açık yerlerin kırmızı renkte ışıklandırılması
- Araçların gerekli güvenlik tedbirleri alınmadan sürücüsüz bırakılmaması
- Şantiye büyükse gidiş geliş için çift şerit yapılarak oluşabilecek kazaların önüne geçilmesi

4.6.5 Malzeme düşmesine yönelik önlemler

- Uyarı levhalarının görülecek yerlerde bulundurulması
- Malzemelerin gelişi güzel şekilde ortalığa atılmasının engellenmesi
- Malzeme istifinin standartlara uygun, herhangi bir tehlike oluşturmayacak şekilde yapılması
- Yük taşıyan iskelelerde malzeme düşmesini engelleyecek şekilde döşeme dış kısmına etek tahtası konulması
- Gırgır vincinin yeterli güvenlik önlemleri alınarak kullanılması

4.6.6 Kazı kenarının çökmesini önlemeye yönelik önlemler

- Uyarı levhalarının bulundurulması
- Yapı alanı çevresinde kazı kenarından başlayacak şekilde tahta perdeler kullanılarak korkuluklar oluşturulması
- Kazı işlerinin yukardan aşağıya doğru toprağın dayanıklılığı ile orantılı olarak şev verilerek yapılması
- Gerekli görüldüğü yerlerde iksa veya istinat duvarı uygulanarak kazı kenarı çökmesinin engellenmesi

5. GEREÇ VE YÖNTEM

5.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmada inşaat sektöründe iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının ne derece uygulandığını araştırmak amaçlanmıştır.

5.2 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan bölümler için literatür taraması yapılmıştır. Uygulama bölümü için uygulamalı mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakatta uygulama yapılan şirket ile ilgili bilgileri içerek 5 soru yer almaktadır.

Araştırmada uygulamaya ve araştırmanın amacına yönelik 21 adet belirleyici soru 15 ayrı kişiye yöneltilmiş ve alınan cevaplara göre bulgular elde edilmiştir.

5.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma büyük bir inşaat firması çalışanlarına uygulanan mülakat soruları doğrultusunda oluşturulmuş ve uygulanmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde en son çıkarılan modern hükümlerle donatılmış olan iş sağlığı ve güvenliği kanunu bulunmasına rağmen yaşanan son yaşanan maden faciaları ve artan iş kazaları sonrasında, her geçen gün artan işçi ölümleri ve yaralanmalarının faturası ağır olmaktadır. Bu durum yasal düzenlemelerin, kâğıt üzerinde kaldığını mevzuattaki modernleşme ve ilerlemenin uygulamaya yansımadığını ortaya koymaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliğidir. Bu kapsamda, işverenler önce üretim anlayışını değiştirmeli, iş ortamını risk ve tehlikelerden arındıracak önleyici yaklaşımları benimsemeli ve risklerin analiz edilmesi süreçlerine destek vermelidirler.

Ülkemizde risk değerlendirme ve analizleri sürecinde tam başarıyı yakalamak için, ceza ödememek ve denetimden kaçmak için ticari amaçla üstün körü olarak hazırlanan risk değerlendirmeleri tespit edilmelidir. Bunun tespit edilmesi ve işverenlerinde önleyici uygulamaların yaygınlaşması için, işyerlerine uygulanan denetimler sıklaştırılması gerekmektedir. Özellikle maden, inşaat, tersaneler gibi tehlikeli sektörlerde denetimle sıklıkla ve periyodik olarak yapılmalıdır. Denetimler de kaza olduktan sonra önlem alma anlayışı olan “reaktif” anlayış bırakılmalı; kaza olmadan önleme anlayışı olan “proaktif” anlayış sistemi kurulmalıdır. Bunun sağlanması için özellikle işletmelerin kuruluş aşamasında, ruhsat çıkarılmadan İSG önlemlerinin alınıp alınmadığı izlenmelidir. Önlem almayan işletmelere ruhsat verilemeyerek, İSG önlemlerini alması için rehberlik edilmelidir. Bunun için özellikle belediyelerde İSG konusunda uzman personeller çalıştırılmalıdır.

Denetimlerde ülkemizde önemli bir sorun olan kayıt dışı istihdamların önüne geçilmelidir. Taşeron çalışanların mesleki eğitimlerinin olup olmadığı incelenmelidir. Denetimler sadece ceza verici olmamalı, teşvik edici olmalıdır.

İşyerlerindeki risk ve tehlikelerin belirlenmesinde doğru tespit yapılması için, fotokopi gibi her işyerinde aynı risk değerlendirmeyi yapan OSGB’lerinden hizmet alınmasının da önüne geçilmelidir. Bu durumun engellenmesi için, OSGB denetimleri arttırılmalı, OSGB açma yetkilerine kısıtlamalar getirilmeli ve önüne gelen herkesin deneyim ve tecrübe sahibi olmadan OSGB açması önlenmelidir.

Önleyici uygulamaların yaygınlaşması için işyeri yönetim sistemi içerisinde iş sağlığı ve güvenliği politikalarının da yer alması sağlanmalıdır. Devlet özellikle, OHSAS 18001 yönetim sisteminin tehlikeli sektörlerde yaygınlaşması için, yapılacak ihalelere katılacak firmalara ön koşul olarak sunulmalıdır. Aynı zamanda, OHSAS 18001 belgesi olan ve başarıyla uygulayan işletmelere, sigorta primlerinde indirim yapılması, ödenen vergilerde indirim yapılması gibi teşvik edici uygulamalar oluşturulmalıdır.

İşyerlerinde uygulanacak iş sağlığı ve güvenliği politikalarının sürdürülmesi ve etkinliğinin artırılması için İSG kurullarının etkinliği artırılmalıdır. Kurul oluşturulması ve karar mekanizmaları demokratikleştirilmelidir. Çalışan temsilcilerinin etkinliğinin artırılması için, iş güvenceleri sendika temsilciliği ile eş düzeye getirilmelidir. Ayrıca, İSG kurullarının etkinliğinin artırılması için, oluşturma zorunluluğu için aranan en az 50 çalışan zorunluluğu sayısı gözden geçirilmelidir. Çünkü, ülkemizdeki iş kazalarının büyük bir çoğunluğu KOBİ'lerde meydana gelmektedir. Bunun için kurul oluşturma için aranan çalışan sayısı düşürülmeli ve en az 30 olacak şekilde düzenlenmelidir.

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğinde önleyici uygulamaların tam başarıya ulaşması için yapılacaklardan biriside, her sektöre o konuda eğitimli uzman yetiştirilmesi ve görevlendirilmesi sağlanmalıdır. Her sektörün kendi meslek erbapları, en iyi iş güvenlikçileridir. Örneğin; otomotiv sektöründe üretimde görevli makina mühendisleri, inşaat sektöründe inşaat mühendisi ve kimya sektöründe kimyager en iyi güvenlikçidir. Ülkemizde mevcut sisteme göre, 3 aylık verilen bir eğitim ve girilen bir sınav sonucunda, kimya sanayinde su ürünleri mühendisi, inşaatla biyolog veya kimyager İSG uzmanı olarak görev alabilmektedir. Bu durumu düzeltmek için iş güvenliği uzmanlarının ülkemizdeki sayısının yetersizliği de göz önüne alınarak, İSG uzmanlarının çalışacakları sektörlere göre mesleki deneyim şartı aranmalıdır. Sektörde mesleki deneyimi olmayan İSG uzmanları, sektörün tehlike durumuna göre en az 3 aylık stajlara zorunlu tutulmalıdır. Bu şekilde İSG hizmeti verecek olan uzmanların, sektör deneyimleri artacak ve daha kaliteli bir İSG hizmeti ortaya çıkması sağlanacaktır.

Ülkemizde denetimlerin kâğıt üzerinde kalmaması için alınacak önlemlerden biriside; İSG profesyonellerinin ticari kaygıdan uzak, önyargısız ve tarafsız çalışmaları sağlanmalıdır. Çünkü, ülkemizdeki mevcut sisteme göre İSG uzmanları ve İşyeri hekimleri OSGB'lerinin ve işverenlerin arasında sıkışmış ve maaşlarını denetlediği patronlarından almaktadırlar. Mevcut durumda çoğu uzman ve hekim, çalıştığı kurumu işini kaybetme baskısı ile şikâyet etmekten kaçınmaktadırlar. Bu durumun düzeltilmesi için İSG profesyonellerinin ücretleri kamuda oluşturulacak bir fon ile karşılanması ve çalışma koşullarının güvence altına alınması gerekmektedir.

İş kazaları ve meslek hastalıklarında önleyici yaklaşımların iyi veya kötü etkisini gözlemleyebilmek ve başarı sağlanması için istatistik veriler artırılmalıdır. İstatistiklerin istenen seviyeye ulaşması için, işyerlerinde veri tabanları oluşturulmalı ve özellikle uygulamada çok fazla önemsenmeyen ramak kala kazaların bildirimleri artırılması için özendirici uygulamalar hayata geçirilmelidir. Örneğin; ramak kala kaza atlatan işçilere dinlenmeleri için, ücretli izin verilmesi gibi özendirici uygulamalar sağlanmalıdır. Ayrıca, sorunlu olan meslek hastalıkları istatistiklerini artırmak için ülkemizde mevcut uygulamaya batığımızda, işyeri hekiminin meslek hastalığı koyduğu bir çalışana, SGK Yüksek Sağlık Kurumu meslek hastalığı tanısını kaldırabilmektedir. Bu durumu engellemek için işyeri hekimlerinin önündeki bu bürokrasi kaldırılmalıdır. Meslek hastalıkları hastaneleri maluliyet oranlarının tespitini yapmalı ve kararları kesin olmalıdır. Aynı zamanda, meslek hastalıkları hastanesi ve kliniklerinin sayısı artırılmalı, işyeri hekimlerinin yetkileri genişletilmelidir.

İş sağlığı ve güvenliğinin tam olarak sağlanması için, işverenden işçiye kadar üretim sürecinde her kademedede görev alan çalışanlara gerekli teorik ve uygulamalı mesleki eğitimler verilmelidir. Eğitim sonucunda uzmanlarca eğitimin etkinliğinin ölçülmesi için teorik ve uygulamalı değerlendirme sınavları yapılmalıdır. Değerlendirme sonucunda başarılı olmayan çalışanlar iş başı yaptırılmamalı ve tekrardan eğitimlere alınması sağlanmalıdır.

Çalışanların güvenliği ile ilgili yapılan çalışmamızda çıkan sonuçlarımız şu şekildedir.

Uygulama yapılan firmada iş sağlığı ve güvenliği alanında ilgili birimlerin yer aldığı, iş sağlığı ve güvenliği alanında yeterli derecede eğitim ve uygulamalar yapıldığı,

bu eğitim ve uygulamaların iş kazalarının azalmasına önemli derecede etki ettiği ve iş kazalarına maruz kalan işçilerin bu eğitimler sayesinde daha dikkatli işlerine devam ettikleri sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda uygulama yapılan şantiyede iş sağlığı ve güvenliği alanından iç denetimin sıklıkla yapıldığı ve bu iç denetim sayesinde iş kazalarının azaldığı ve çalışanların daha dikkatli bir iş ortamı sağladıkları verilerine ulaşılmıştır.

Çalışanların, iş sağlığı ve güvenliği sorunlarını tanımlamada şantiyelerin hepsinde söz sahibi olması olumlu bir durumdur. Çalışanların kendi sağlıklarının ve güvenliklerinin önemini anlayabilmeleri ve kendilerine daha güvenli bir çalışma ortamı oluşturabilmeleri, ayrıca iş güvenliği uygulamalarına da katkıda bulunmaları bu sayede sağlanabilmektedir.

Bu konuda, işe alınanların iş sağlığı ve güvenliği sicilleri incelenmeli, iş güvenliği konusunda bilinçli insanlar istihdam edilmelidir. Çalışanların işe alınırken fiziksel ve ruhsal uygunluklarının yerinde olup olmadığına, özellikle ustalık isteyen işlerde ve teknik araçları kullanan kişilerin işe alınmasına önem verilmelidir. Fiziksel ve ruhsal durumları yapılan işe uygun olmayan çalışanlar, çalışma ortamında güvensiz durum ve davranışlarda bulunabilir, diğer çalışanları da tehlikeye düşürecek durumlara neden olabilmektedirler. Yapı üretiminin son dönemlerde artış göstermesi ve buna bağlı olarak vasıflı eleman yetersizliği de İSG ile ilgili sicillere dikkat edilememesine neden olduğu düşünülebilir. Yapı üretim sektöründe bilgili ve deneyimli kişilerin işe alınması ile daha sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı sağlanabilir.

Ayrıca, şantiyede güvenlik açısından önem taşıyan makine ve teçhizatın periyodik bakım ve kontrolleri yapılmalıdır. Birçok şantiyede vasıfsız işçiler, ucuz ve kalifiye eleman eksikliğinden uzmanlık gerektiren işlerde de çalıştırılmakta ve iş kazalarına neden olabilmektedirler. Bu hatalı uygulamalar önlenerek, vasıfsız işçiler kaza riski düşük, tehlikesiz işlerde çalıştırılarak, yaptıkları işler ve şantiyedeki genel güvenlik kurallarıyla ilgili bilgiler öğretilerek, çalışmaları denetlenerek kazaların önüne geçilebilir. İSG bakımından önemli olan uygulamalarda çalışacak vasıflı elemanların, ilgili konuda yeterlilik ve/veya başarı belgelerinin olmaları koşulu da yararlı olabilir. Ayrıca şantiye çalışma hayatındaki bilgi ve deneyimleri uzmanlık sınavları

düzenlenerek başarılı olanlara sertifika verilerek işverenlere sağlıklı eleman almalarına olanak sağlanabilir.

İncelenen şantiyelerin devlet tarafından yeterli derecede yapılmayan denetimleri konusundaki olumsuz durum, mevzuatların uygulanması yönünde denetimlerin sıklaştırılması ile giderilebilir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat her ne kadar yeterli düzeyde olursa olsun, uygulanamadıktan sonra sağlıklı sonuçlara ulaşılması mümkün değildir. Şantiyelerde ana yüklenici alt yüklenicilerin de yaptığı işin doğru yürütülmesinden sorumlu olduğu için bu konuda düzenli bir denetim sağlamalıdır. Alt yüklenicilerin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin her türlü görev ve sorumlulukları sözleşme aşamasında iş güvenliğine ilişkin alt yüklenici sözleşmesinde açık bir şekilde belirtilebilir. Alt yüklenicilerin bu sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği periyodik olarak kontrol edilerek, kontrollerde tespit edilen hususlar yazılı olarak bildirilebilir. Bu durumda düzenli ve koordineli bir çalışma ortamı sağlanabilir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğini sağlama amacına, bilimsel araştırmaya dayalı planlı çalışmalar sonucunda geliştirilen sağlık ve güvenlik önlemleri ile ulaşılması mümkündür. Bu konuda, ülke genelinde mevzuatların uygulanması konusunda etkin denetim sisteminin geliştirilebilmesi için yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır. Yapı üretim sektöründe görev alan çalışanların bu konuda daha da bilinçlendirilmesi için yetkili merciler çalışmalar yapmalıdır. Bu konuda ilgili eğitim kurumlarında da çalışmaların ve araştırmaların geliştirilmesi gerekmektedir.

İşletmelerde, özellikle üretim ve hizmet verildiği zamanlarda yaşanan kaza ve hastalıklara sebebiyet veren ergonomik tehlikelerin azaltılması ve önlenmesi için, alet ve donanımların düzenli periyodik bakımları zamanında yapılmalıdır. Alet ve donanımlar her zaman temiz tutulmalı ve üreticinin talimatları doğrultusunda kullanılması sağlanmalıdır. Özellikle, tehlikeli sınıfta yer alan sektörlerde yeni kurulacak işletmelerde ergonomik tasarım şartları yer alması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Üretim sürecinde kullanılan ekipmanlar ve kişisel koruyucular, ilgili standart ve mevzuata uygun olarak üretilmeli; zorunlu standartlar oluşturulması sağlanmalı, üretim, satış ve kullanım sırasında denetimler yaygınlaştırılmalıdır. Standart dışı malzemelerin piyasaya girişi ve sunumu engellenmeli ve bu konuda meslek

örgütleri ve ilgili Bakanlıklar bir denetim ağı oluşturmalıdırlar.

İş sağlığı ve güvenliği konusunda, ülkemizde toplumun bilincini artıracak uygulamalara önem verilmelidir. Ülkemizde iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması için “insan yaşamından daha değerli bir şey yok” düşüncesi artık iş sağlığı ve güvenliğinde kılavuz olması sağlanmalıdır. Ülke yöneticileri, kurumların yöneticileri, akademisyenler ve sanatçıların da görev alacakları programlar ve seminerler ile konunun dikkat çekiciliği artırılması sağlanmalıdır. Bu kapsamda, toplumda güvenlik kültürü oluşturmak için, sosyal medya dâhil olmak üzere kitle iletişim araçları iyi kullanılmalı, görsel medyalarda, yazılı medyalarda konunun önemine vurgu yapan tespitler yer almalıdır. Eğitim sistemin tüm kademelerinde, asker ocağı ve camilere kadar konunun en kapsamlı, etkili ve kalıcı olması için işçi, işveren ve devletin birlikte çalışmaları ile iş sağlığı ve güvenliğinde önleyici uygulamaların önemine dikkat çekici adımlar atılmalıdır. Örneğin; toplumumuzda yaygın olan “bana bir şey olmaz” mantığı nedeniyle kullanılmayan kişisel koruyucuların önemine vurgu yapan kamu spotları oluşturulmalıdır.

8. KAYNAKLAR

AKYIĞİT, E. (2010), İş Hukuku, Ankara.

ALTAN, Z. , ŞİŞMAN, Y. , TONUS Ö. ve UÇKAN B. , (2004), Uluslar Arası Çalışma Normları, (Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri, Eskişehir)

ALTUNDAŞ, E. , (2010), “Demiryolu İşçilerinin Çalışma Koşullarından Kaynaklanan Sağlık Sorunları”, Türk Tabipleri Birliği (TTB) Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, C. 10, S.37, Ankara.

İş Sağlığı ve Güvenliği Çalışmaları Sadece Çalışanlara Mı?, Erişim: 01.08.2015
<http://www.zirveosgb.com.tr/index.php?option=comcontent&view=categorv&lavout=blog&id=30&Itemid=99>

BAYBORA., D. (2012), İş Sağlığı ve Güvenliğine Genel Bakış: İş Sağlığı ve Güvenliği(Ed. D. Baybora), Eskişehir

BAYRAM, F. (2010), İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı Taslağı'nın Değerlendirilmesi, Sicil, Eylül, S. 19

COŞKUN, B. (2007), Türkiye’ de İşçi ve İşverenlerin, İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Görev ve Sorumlulukları, Beykent Üniversitesi(BEÜ), SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), İstanbul

ÇAKAR A. E, (2014), “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinde Günümüz Gelişmelerinde Çok Yönlü Bir Bakış”, Mühendis ve Makine Dergisi, C.55, S.655, Ankara

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı(ÇSGB), Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti;

Erişim:25.07.2014

<http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/cgm/asgariucet/>
2014 ikinci altı ay

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2005, ‘1475 sayılı İş Kanunu’
www.calisma.gov.tr

ÇELİK F, 2011, “19. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi Açılış Konuşması”, İSG Dergisi, C.11, S.52 Ankara

DEMİRBİLEK T, 2005, İş Güvenliği Kültürü, İstanbul

DEMİRCİOĞLU M, Centel T, 1988, İş Hukuku, İstanbul

DURMUŞ H.O, İş Kazalarının Ülkeye Maliyeti Ne Kadar?;[http://blog.millivet.com.tr/is-kazalarinin-ulkeve-maliveti-ne-kadar-
/Blog/?BlogNo=362350](http://blog.millivet.com.tr/is-kazalarinin-ulkeve-maliveti-ne-kadar-/Blog/?BlogNo=362350) (01.08.2015)

EKMEKÇİ T, 2009, Yeni Mevzuat Açısından Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, İstanbul, , Legal

EREN K, 1974, Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Sorumluluğu, AUHF Yayınları, Ankara

Eurostat, 2001, ‘Accidents at Work in EU’, Statistics in Focus, PopulationandSocialConditions, 16

EVRAN E, 2007, “ İş sağlığı ve Güvenliği Nedir? Neden Önemlidir?”, Yangın ve Güvenlik Dergisi, C.13, S.109, İstanbul

EYRENCİ Ö, TAŞKENT S, ULUCAN D, 2014, Bireysel İş Hukuku, İstanbul

F. YILMAZ F, 2009, “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.6, S.1, İstanbul

FİŞEK A.G, Bütünsellik ve Gönüllülük; <http://www.isguvenligi.net/butunsellik-ve-gonulluluk/> (01.08.2015)

Fişek iş güvenliği, 2005, ‘İş Güvenliği Eğitimleri’,
<http://www.fisek.com.tr/isguvenligi/egitim.php#>

GÖRÜCÜ N, 2004, Türk ve İngiliz İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Sistemlerinin Karşılaştırılması, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

GÜNAY, C. İ, 2013, İş Hukuku, Ankara

GÜNGÖR T, 1994, Bağ-Kur Kanunu Açısından İş Kazası Kavramı ve Hukuki Sorunlar, Kamu-İş, C. 3, S.4.

GÜZEL A, OKUR A. R, 2010, Sosyal Güvenlik Hukuku, 13. Bası, İstanbul,

HACHETTE G, 1983, 'Eğitim' ve 'Eğitim Kavramının Evrimi' Gelişim HachetteAlfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt: 3 (Gelişim Basım ve Yayımları A.Ş., İstanbul).

İLİCAK Ş, 1992, iş sağlığı ve güvenliği Sempozyumu, Ankara

ILO 2005, 'International Labour Organisation-ILO', www.ilo.org

ILO, İş Sağlığı ve Güvenliği; <http://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/lang--de/index.htm> (01.08.2014)

ILO, İş Sağlığı ve güvenliği; <http://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/lang--de/index.htm>(01.08.2015)

ILO, Ölümcül İş Kazaları Olmadan Bir Dünya Mümkün; <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/media-centre/press-releases/WCMS301233/lang--ja/index.htm> (02.08.2015)

İŞİL B, 1990, 'Teknolojik Gelişmeler Açısından iş sağlığı ve güvenliği', iş sağlığı ve güvenliği Sempozyumu, Ankara

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, "2014 Yılında 1886 İşçi Yaşamını Yitirdi; http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=12689:aralik-ayinda-en-az-127-isci-2014-yilinda-ise-1886-isci-yasamini-yitirdi-isig-meclisi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236 (05.07.2015)

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2014 Yılında 1886 İşçi Yaşamını Yitirdi; http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=12689:aralik-ayinda-en-az-127-isci-2014-yilinda-ise-1886-isci-yasamini-yitirdi-isig-meclisi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236

(02.01.2015)

KABAKÇI M, 2013, 6331 Sayılı Kanun'un İş Sağlığı ve Güvenliği Anlayışı ve Risklerden Korunma İlkelerinin (m.5) İşlevi, Sicil, Mart, S. 29

KAÇMAZ H, 1989, 'iş sağlığı ve güvenliği Haftası Seminer Notları', iş sağlığı ve güvenliği Sempozyumu Bildirisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı Dairesi Başkanlığı Yayınları

KARADENİZ O, 2012, "Dünya'da ve Türkiye'de İş kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği", Çalışma ve Toplum Dergisi, C.8, S.34, İstanbul

KILIÇ L, 2006, İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliğini Sağlama Hükümlülüğü ve Sorumluluğu, Ankara

KOÇ M, Akbıyık N, 2011, "Türkiye'de İş Kazalarının Maliyetleri ve Çözüm Önerileri", İnönü Üniversitesi Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C.2, S.2, Malatya

LEVENT A, 2001, İş Kazasından Doğan Maddi Tazminat, Ankara

M. Ş. ŞİMŞEK M. Ş, H. S. Öge H. S, 2012, İnsan Kaynakları Yönetimi, Konya

Meslek Hastalıkları, İş Kazaları Araştırma ve Önleme Vakfı, 2004, 'Resmi İnternet Sitesi', www.meskabulteni.com

MESUT B, 2008, İş Kazası Veya Meslek Hastalığından Doğan Maddi Tazminat Davaları: Destekten Yoksun Kalma Nedeniyle Tazminat Davaları Uygulaması Ve İçtihatları, Yetkin Basımevi, Ankara

MMO, İşçi Sağlığı ve Güvenliği Oda Raporu, Ankara, 2014
http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/0352ce4f77227b3_ek.pdf (08.07.2014)

MÜNGEN U, 1993, Türkiye'de İnşaat İş Kazalarının Etkisi, Doktora Tezi, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

MÜNGEN U, KURUOĞLU M, TÜRKOĞLU K, 1998, 'Scaffolding Accidents in Construction: An International Examination' Health and safety in construction: accident free construction: safety Technologies, South Africa,

peninsulaTechnikon

OCAK S, 2013, İş sağlığı ve Güvenliği Kanununun İstihdama Etkisi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, S. 37

OFLUOĞLU G, CİHAN F, 2001, “ İşletmelerde Çağdaş Sağlık Yönetimi İçin; İş Sağlığı, İşyeri Hekimliği ve İşyeri Hemşireliği”, Kamu- İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C.6, S.2, Ankara

OFLUOĞLU G, UYSAL F, 2000, “İş kazaları ve Meslek Hastalıklarından Kaynaklanan Psiko-Sosyal Sorunların Dışsal Maliyeti”, Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C.5,S.4, Ankara, s.

OHSAS 18001, 1999, İş Güvenliği Ve İşçi Sağlığı Yönetim Sistemi

OKAN K, 1991, İş Güvenliği, Ankara

ORHAN M, 2007, İş Sağlığı ve Güvenliği Sisteminde İşveren Yükümlülükleri, Marmara Üniversitesi(MÜ), SBE, YYLT, İstanbul

ORHAN S, İş Güvenliğinde Teşvik Başlıyor; [http://www.bugun.com.tr/is-guvenliginde-tesvik- basliyor-yazisi-909421](http://www.bugun.com.tr/is-guvenliginde-tesvik-basliyor-yazisi-909421) (11.10.2014)

OSHA, 2005, ‘US Department of Labor, Occupational Safety and Health Administration’, www.osha.gov

ÖNAL B, 2001, “Küreselleşmenin İş Sağlığına Etkisi”, TBB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, C.2, S.5, Ankara

Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, 2004, ‘İstatistik Yıllığı 2004’ (Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Finansman, Aktüerya ve Planlama Daire Başkanlığı, Anlara)

Sosyal Sigortalar Kurumu, 2005, ‘Sosyal Sigortalar Kanunu’, www.ssk.gov.tr

Sosyal Sigortalar Kurumu, 2006, ‘Sosyal Sigortalar Kanunu’, www.ssk.gov.tr

SÜZEK S, 2011, İş Hukuku, İstanbul

T.C. ÇSGB, Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politikası Belgesi(2009-2013);

<http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/isggm.portal?page=politikabelgesi> (08.07.2015)

T.C. SGK, 2014 Eylül Ayı Temel Göstergeleri; <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/092e7c7b-f6d3-4e58-b381-1d5d0442f33c/201409+Temel+G%C3%B6stergeler.pdf?MOD=AJPERES> (10.07.2015)

TAŞKIN M, 1991, İş Güvenliği, Ankara

Türk Standartları Enstitüsü, 2005, 'Standartlar', www.tse.org.tr

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK), 2013 yılı Gayri Sathi Yurt İçi Hasılası; <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13645> (01.08.2015)

UÇAN, R. (2014), İş Sağlığı ve Güvenliği (A-B-C) Uzmanlık Hazırlık Kitabı, Nar Yayınevi, İstanbul.

VARGI S, İş Sağlığı ve Güvenliği, Ankara, 2003; http://www.toraks.org.tr/userfiles/iile/is_sagligi_ve_guvenligi-sinan_vargi.pdf (01.08.2015)

YELEKÇİ M, 2004, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Gazi, Ankara

YETKİN O, 2004, Şantiyelerin İş Güvenliği Performans Analizi, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

YILDIZ A, Tekin B, ODMAN A, 2008, "İşçilerin Sağlığı ve Güvenliği İşverenin İnsafına Emanet", Mühendis ve Makine Dergisi, C.49, S.579, Ankara

YILMAZ F, 2009, AB ve Türkiye' de İş Sağlığı ve Güvenliği: Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının Etkinlik Düzeyinin Ölçülmesi, İstanbul Üniversitesi(İÜ), Sosyal Bilimler Enstitüsü(SBE), Yayınlanmamış Doktora Tezi(YDT), İstanbul

YILMAZ G, 2009, "İş Kazalarının Nedenleri ve Maliyeti", Mühendis ve Makine Dergisi, C.50, S.592, Ankara

FORMLAR

Form1: Araştırmanın Uygulandığı Firma İle İlgili Genel Birliler

ŞANTIYEYE İLİŞKİN BİLGİLER

1. ŞANTIYE ÇALIŞMALARINA KAÇ YILINDA BAŞLANMIŞTIR?

.....

2. ŞANTIYE ÇALIŞMALARI HANGİ AŞAMADADIR?

İnce Yapı

Kaba Yapı

3. ŞANTIYENİN TÜRÜ NEDİR?

Kamu

Özel Sektör

4. YAPIM SİSTEMİ NEDİR?

Geleneksel

Prefabrik

5. ÇALIŞANLARIN ÜNVANI SAYISI

Taşeron

İş Güvenliği Uzmanı

Mühendis

Mimar

Fenni Mes'ul (t.u.s.)

Tekniker

Usta

Kalma-Formen

İşçi

İş Makinesi Operatörü

Çavuş

Şantiye Bekçisi

Form2: İş Sağlığı Ve Güvenliği Uygulamalarına Yönelik Yapılan Mülakat Soruları

1. ŞANTIYE ÖRGÜTLENMESİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ BİRİM VAR MI?

EVET

HAYIR

2. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ BİRİMİN ORGANİZASYON ŞEMASINDAKİ YERİ? (KİME BAĞLI?)

.....

3. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ BİRİMDE GÖREV ALANLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN ve SORUMLULUKLARININ BELİRLENDİĞİ DOKÜMAN VAR MI? (VAR İSE NASILDIR?)

.....

4. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ SEMİNER VE EĞİTİM PROGRAMLARINA GÖNDERİRİLEN ELEMANLAR HANGİLERİDİR?

Mühendis

Mimar

İş Güvenliği Uzmanı Fenni Mes'ul (t.u.s)

Tekniker

Teknisyen

Usta

Kalfa-formen

İşçi

5. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUYLA İLGİLİ ELEMANLARINIZ, DİĞER ÇALIŞANLARA BU KONU HAKKINDA EĞİTİM PROGRAMLARI UYGULUYORLAR MI?

EVET

HAYIR

6. İŞ YERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN EĞİTİM SEMİNERLERİ VE TOPLANTILAR HANGİ SIKLIKLA YAPILMAKTADIR ?

Hiç

Nadiren

Ayda Bir

On Beş Günde Bir

Haftada Bir

7. ÇALIŞANLARA VERİLEN EĞİTİM, ŞANTİYEDEKİ KAZALARIN AZALMASINDA NE ÖLÇÜDE ETKİLİ OLMUŞTUR?(BU KONUYLA İLGİLİ İSTATİKSEL BİR ÖLÇÜMÜNÜZ VAR MI?)

HİÇ

ÇOK AZ

AZ

ÇOK

ÇOK FAZLA

8. ŞANTİYEDE KAZALARIN GERÇEKLEŞMESİNDEN ÖNCE, TEHLİKELİ DURUMLARIN RAPORLANMASI İÇİN BİR RAPORLAMA SİSTEMİ VAR MI?

VAR

YOK

9. İŞVEREN, İŞYERİNDE İŞÇİLERİN SAĞLIĞINI VE İŞ GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN AŞAĞIDAKİLERİ ÇALIŞANLARI İÇİN TEMİN ETMEKTE MİDİR ?

Baret

Paraşüt Tipi Emniyet Kemerleri

Çelik Burunlu Ayakkabı veya Bot

İş Tulumu veya Diğer Uygun Elbiseler

Yağmurluk

Çizme

Eldiven

Kulak, Göz ve Yüz Koruyucuları, Maske(Gaz, Toz) Ve Emniyet Kemerleri

10. ŞANTIYEDE İŞİN BAŞLANGICINDAN BUGÜNE KADAR İŞ KAZASI MEYDANA GELDİ Mİ?

EVET

HAYIR

11. KAZA TÜRÜ KAZAYA UĞRAYANIN VASFI ADET

İnsan Düşmesi Tipindeki Kazalar	☐ kalıpcı ve demirci	☐
Elektrik Çarpması Tipindeki Kazalar	☐	☐
Yapı Makinelerindeki Kazalar	☐	☐
Şantiye İçi Trafik Kazaları	☐	☐
Malzeme Düşmesi Tipindeki Kazalar	☐	☐ ...
Kazı Kenarının Göçmesi Kazaları	☐	☐
Yapı Kısımlarının Çökmesi Tipindeki K.	☐	☐

Patlayıcı Madde Kullanımı Kazaları

Makineye Uzuv Kaptırma Kazaları

Diğer Kaza Tipleri

12. ÇALIŞANLARA, İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ SORUNLARINI TANIMLAMADA SÖZ VERİLMEKTE MİDİR?

EVET

HAYIR

13. ÇALIŞANLAR, İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSU HAKKINDA ALINAN KARARLARA NE ÖLÇÜDE UYUYOR?

HİÇ

ÇOK AZ

AZ

ÇOK

ÇOK FAZLA

14. SÖZLEŞME YAPILACAK ALT YÜKLENİCİLERİN SEÇİMİNDE, GÜVENLİK SİCİLLERİ NE ÖLÇÜDE BELİRLEYİCİDİR?

HİÇ

ÇOK AZ

AZ

ÇOK

ÇOK FAZLA

15. İŞE ALINMADA, İŞÇİLERİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ

GEÇMİŞ SİCİL NE DERECE ÖNEM TAŞIMAKTADIR?

HİÇ

ÇOK AZ

AZ

ÇOK

ÇOK FAZLA

16. ÖNCEDEN MEYDANA GELMİŞ BİR KAZANIN, TEKRAR MEYDANA GELMEMESİ İÇİN GEREKEN TEDBİRLER ALINMAKTAMIDIR?

EVET

HAYIR

17. ŞANTIYEDE ÇALIŞANLARIN TEHLİKELİ DURUM VE DAVRANIŞLARI NE DERECEYE KADAR DENETLENMEKTE VE ÇALIŞANLAR UYARILMAKTADIR?

HİÇ

ÇOK AZ

AZ

ÇOK

ÇOK FAZLA

18. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ DENETİMLERİ ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI'NA BAĞLI İŞ TEFTİŞ KURULU TARAFINDAN HANGİ ARALIKLARLA YAPILMAKTADIR?

Hiç

Çok Sık Değil (1-2 Yılda Bir)

Birkaç Ayda Bir

Ayda Birkaç kez

19. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ DENETİMLERİ ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI'NA BAĞLI SOSYAL SİGORTALAR KURUMU TARAFINDAN HANGİ ARALIKLARLA YAPILMAKTADIR?

Hiç

Çok Sık Değil (1-2 Yılda Bir)

Birkaç Ayda Bir

Ayda Birkaç kez

20. ŞANTIYEDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ İÇ DENETİM HANGİ ARALIKLARLA YAPILMAKTADIR?

Hiç

Çok Sık Değil (1-2 Yılda Bir)

Birkaç Ayda Bir

Ayda Birkaç Kez

Günlük

21. ALT YÜKLENİCİLERİN (TAŞERONLARIN) İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONULARINDAKİ BİLİNCİ VE BUNU İŞÇİLERİNE AKTARMASI NE DERECEDE OLMAKTADIR?

İYİ

ORTA

KÖTÜ

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : İsmail ÖZEN

Doğum Yeri ve Tarihi : 01.01.1987 / İstanbul

Yabancı Dili : İngilizce

İletişim (Telefon/e-posta) : 0537 403 44 30

Eğitim Durumu

Lise : Doktor Sadık Ahmet (Y.D.A.) Lisesi

Lisans : Atatürk Ün. Ziraat Müh. Bölümü

Yüksek Lisans : Yıldız Teknik Ün. Endüstri Bölümü İş Sağlığı Güvenliği
Porg. / Üsküdar Ün. Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı
Ve Güvenliği Anabilim Dalı

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Ağaoğlu İnş. (Maslak 1453 Projesi)